

Bijlokehof (Gent, Oost-Vlaanderen)

Projectcode: 2017C192

Maart – April 2017

ARCHEOLOGIENOTA

BUREAUONDERZOEK (FASE 0)

DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Janiek De Gryse, Clara Thys, Joren De Tollenaere, Aaron Willaert, Wouter Van Goidsenhoven
Wetenschappelijke begeleiding: Gunter Stoops

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /

De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:

Janiek De Gryse, OE/ERK/Archeoloog/2015/00043

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2017

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek	6
1.1 Beschrijvend gedeelte	6
1.1.1 Administratieve gegevens	6
1.2 Onderzoeksoopdracht	8
1.2.1 Onderzoekskader	8
1.2.2 Juridische context	8
1.2.3 Randvoorwaarden	8
1.2.4 Archeologische voorkennis van het terrein	8
1.2.5 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief	9
1.2.6 Onderzoeksmethode- en strategie	12
1.2.6.1 Methode	12
1.2.6.2 Fysisch geografische situatie	12
1.2.6.3 Bekende archeologische vindplaatsen	12
1.2.6.4 Archeologische indicatoren en cultuurhistorisch kader	12
1.2.6.5 Verstoringshistoriek	13
1.2.6.6 Algemene wetenschappelijke advisering en advies van specialisten	13
1.3 Assessmentrapport	14
1.3.1 Ruimtelijke situering	14
1.3.2 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens	15
1.3.2.1 Traditionele landschappenkaart (geomorfologie)	16
1.3.2.2 Geologie	17
1.3.2.2.1 Tertiair	17
1.3.2.2.2 Quartair	18
1.3.2.3 Bodem	19
1.3.2.3.1 Bodemtypes	19
1.3.2.3.2 Bodemerosie	20
1.3.2.4 Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop	21
1.3.2.5 Hydrografie	23
1.3.3 Gekende archeologische waarden	24
1.3.3.1 Historisch en cartografisch onderzoek	24
1.3.3.1.1 Historische achtergrond	24
1.3.3.1.2 Historische kaarten	28
1.3.3.1.3 Huidige gebruik en verstoringen	35
1.3.3.2 Beschrijving van de gekende archeologische waarden	39

1.4	Synthese	44
Deel 2:	Bibliografie.....	47
Deel 3:	Bijlagen.....	48

FIGURENLIJST (2017C192)

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de kadastrumnummers (Bron: Geopunt).....	7
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).....	7
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de sloopwerken (Bron: Geopunt)	9
Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de geplande werken (Bron: Geopunt).....	10
Figuur 5: visualisatie van de geplande werken (zie ook bijlage 1).....	11
Figuur 6: snede achtergevel (zie ook bijlage 2).....	11
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)	14
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de traditionele landschappenkaart (Bron: Geopunt)	16
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt)	17
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).....	18
Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de bodemkaart (Bron: Geopunt).....	19
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de potentiële bodemerosiekaart per perceel (Bron: Geopunt)	20
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt)	21
Figuur 14: Hoogteverloop van het projectgebied (van noord naar zuid) (bron: Geopunt)	22
Figuur 15: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt)	23
Figuur 16: Reconstructie van de vroegste middeleeuwse kern (CAPITEYN, CHARLES & LALEMAN 2007, 14)	25
Figuur 17: Overzicht van de gebiedsuitbreiding van de stad Gent in de 13 ^{de} en het begin van de 14 ^{de} eeuw, waardoor een nieuwe, derde stadsomwalling nodig was. (CAPITEYN, CHARLES & LALEMAN 2007, 22).....	25
Figuur 18: Tweede stadsomwalling Gent 1100 (CAPITEYN, CHARLES & LALEMAN 2007, 16).....	25
Figuur 19: Panoramisch zicht op Gent, 1534, STAM, topografisch beeld van de stad zoals die er uitzag vóór de cruciale ingrepen die op bevel van Keizer Karel V werden uitgevoerd (Stad Gent, STAM, Bijlokecollectie).....	26
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op het plan van Gent, 1534 (Bron: Universiteitsbibliotheek Gent)	28
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, 1556 (Bron: Bibliotheca Nacional de España).....	29
Figuur 22: Projectgebied bij benadering weergegeven op de kaart van Braun & Hogenberg, 1572 (Bron: Universiteitsbibliotheek Gent)	29
Figuur 23: Projectgebied bij benadering weergegeven op de kaart van Guicciardini	30

Figuur 24: Projectgebied bij benadering weergegeven op de Sanderuskaart, 1641 (Bron: Universiteitsbibliotheek Gent)	31
Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt)	32
Figuur 26: Lokalisering van het figuratief plan uit 1779 op de huidige toestand (Met dank aan dhr. G.Stoops)	33
Figuur 27: Figuratief plan uit 1779 (Bron: OCMW-archief, Bijlokereeks 106)	33
Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van Vandermaelen, 1846-1854 (Bron: Geopunt)	34
Figuur 29: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970 (Bron: Geopunt)	35
Figuur 30: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt)	36
Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt)	36
Figuur 32: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt)	37
Figuur 33: Projectgebied weergegeven opp de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt)	37
Figuur 34: projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)	38
Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de onderkeldering (Bron: Geopunt)	38
Figuur 36: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België met aanduiding van de CAI (Bron: Geopunt)	39
Figuur 37: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de sloopwerken (Bron: Geopunt)	44
Figuur 38: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de geplande werken (Bron: Geopunt)	45

TABELLENLIJST (2017C192)

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.	6
Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.....	15
Tabel 3: Overzicht van de aanwezige CAI.	39

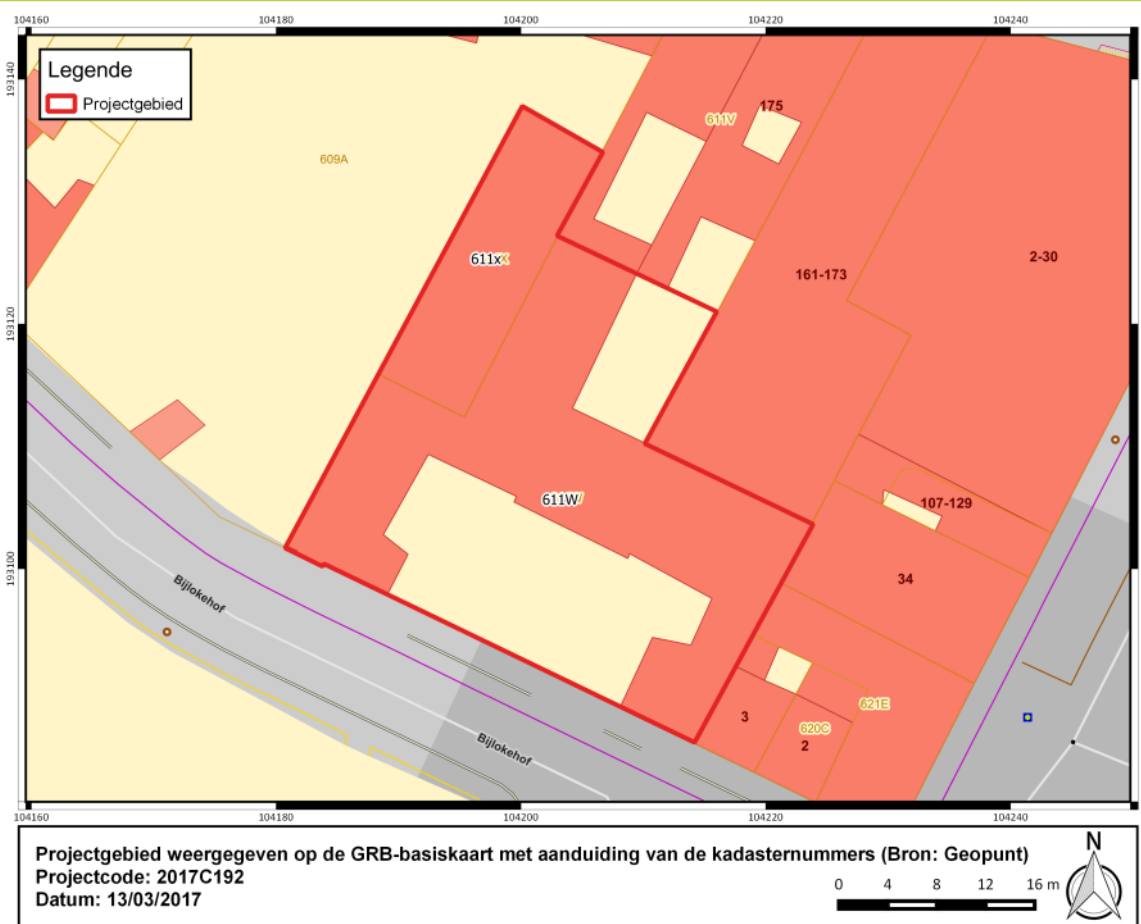
Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

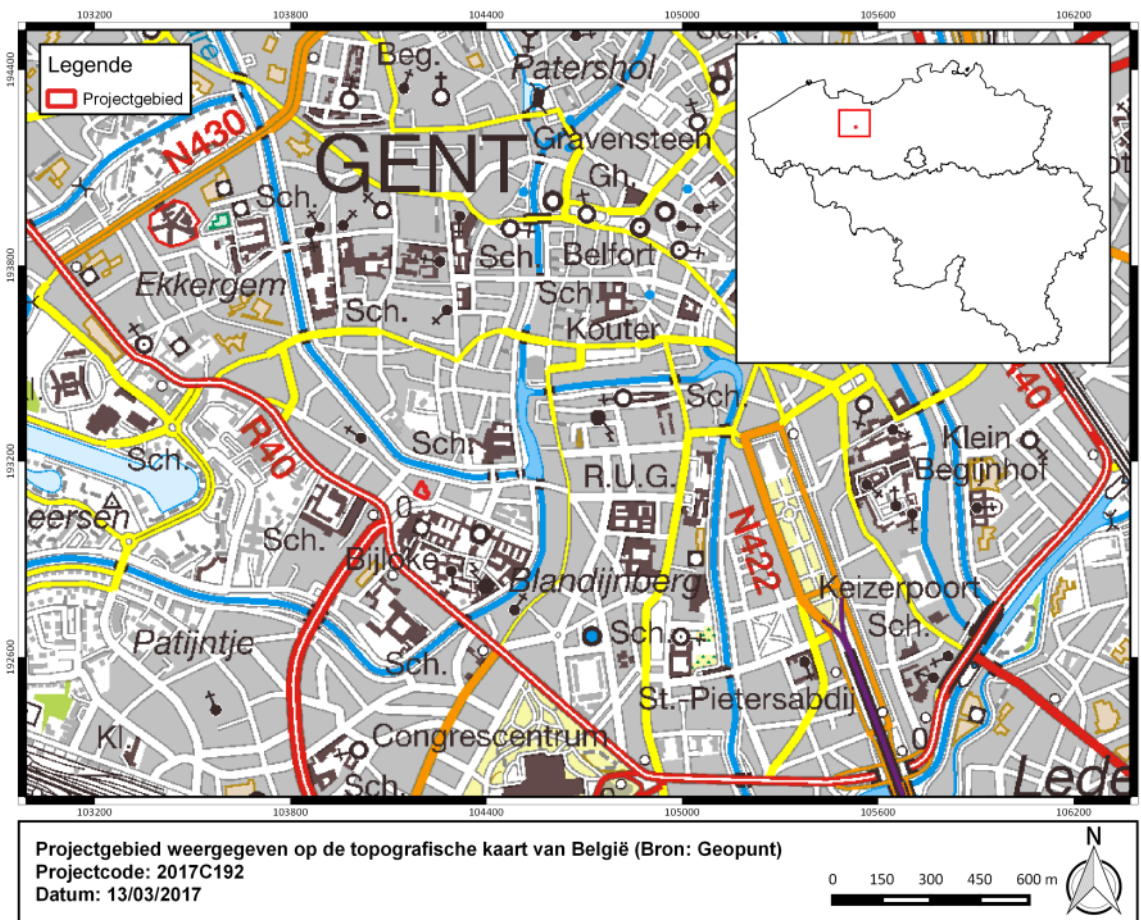
1.1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	Oost-Vlaanderen
	Gemeente	Gent
	Deelgemeente	/
	Postcode	9000
	Adres	Bijlokehof
	Toponiem	Bijlokehof
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	X _{min} = 104159 Y _{min} = 193080 X _{max} = 104249 Y _{max} = 193143
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Gent, Afdeling 6, sectie F, nr(s) 611 W en X Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Janiek De Gryse (erkend archeoloog) Dieter Demey (projectleider archeologie) Wouter Van Goidsenhoven (archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Joren De Tollenaere (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	Gunter Stoops (stadsarcheologische Dienst Stad Gent)	

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de kadastrumnummers (Bron: Geopunt)

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt)

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Onderzoekskader

Aanleiding van onderhavig bureauonderzoek vormt de geplande realisatie van wooneenheden en een ondergrondse parking. Het projectgebied wordt in deze studie Bijlokehof Gent genoemd.

Met onderhavig bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een bekrachtigde archeologienota en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.

Het archeologisch vooronderzoek betracht vooreerst archeologische artefacten en sites op te sporen binnen de grenzen van projectgebied Bijlokehof Gent. Finaal formuleert het archeologisch vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

Een dergelijke inschatting kan gebeuren na het beantwoorden van de volgende onderzoeksvragen:

- Wat is op basis van de bestaande bronnen, het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van één of meerdere archeologische sites?
- Indien niet, kan de afwezigheid van indicaties op basis van de resultaten van het bureauonderzoek verklaard worden?
- Indien wel, kan op basis van bestaande bronnen bepaald worden wat de aard, datering en bewaring is?
- Wat is de verstoringshistoriek van het plangebied en welke invloed heeft dit op het archeologisch potentieel van het terrein?
- Welke impact hebben de geplande werken op het archeologisch bodemarchief?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site?

1.2.2 Juridische context

Het projectgebied bevindt zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied. Het terrein bevindt zich binnen de grenzen van de vastgestelde archeologische zone van het historisch stadscentrum van Gent. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt.

De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt ca. 1 ha en de ingreep in de bodem bedraagt meer dan 100m²; vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.3 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

1.2.4 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Bijlokehof Gent werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.2.5 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief

De aanvraag betreft:

Het oprichten van een nieuwbouw appartementsgebouw met 10 wooneenheden en een kantoorzone verspreid over 4 bouwlagen. Het gebouw bevat twee ondergrondse lagen voor parkeervoorzieningen met archiefuimte en collectieve technische uitrustingen. Het bestaande schoolgebouw wordt afgebroken met behoud van de kapel en de gevels op perceelsgrenzen.

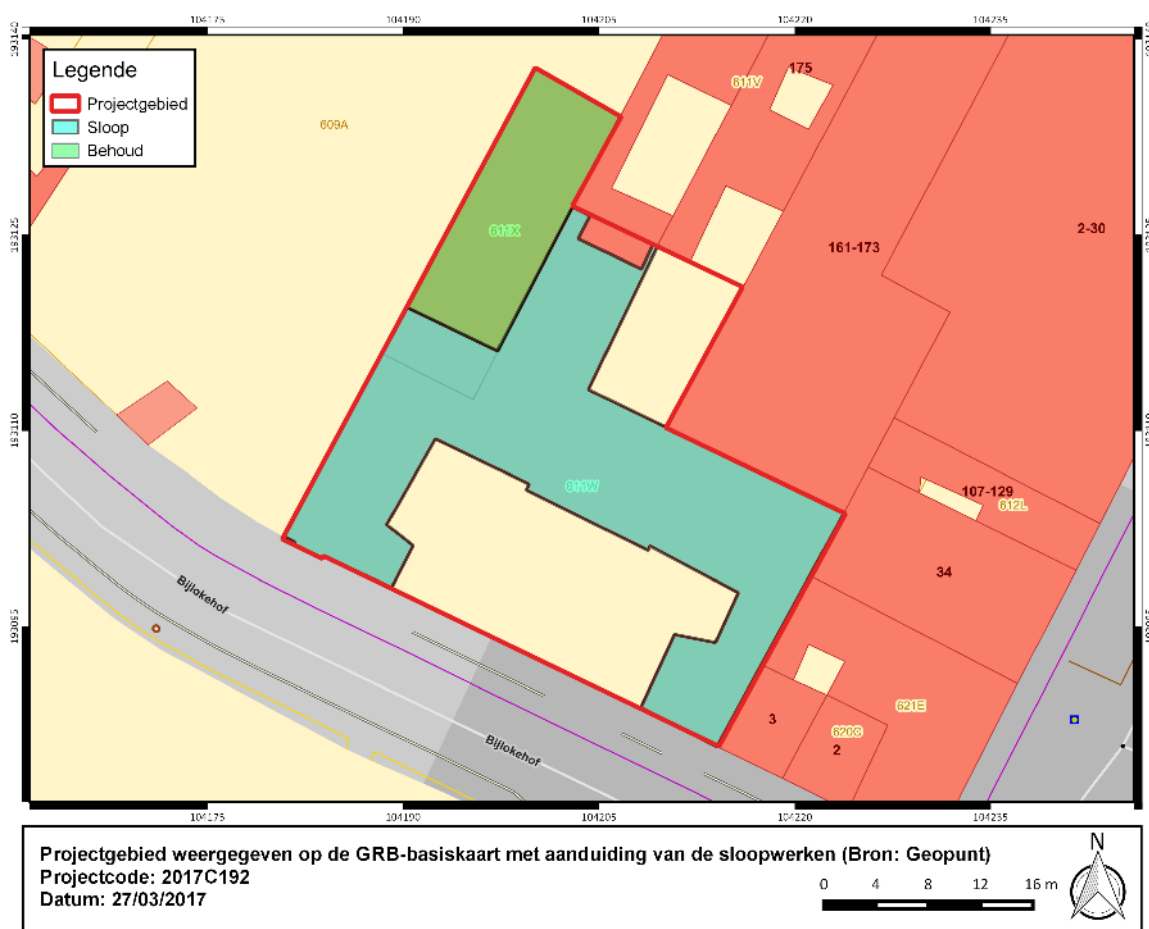
Het verbouwen van een atelier/kantoor in de voormalige kapel en de zone boven de kapel.

Voorafgaand aan de geplande graafwerken zullen de nodige afbraakwerken uitgevoerd worden.

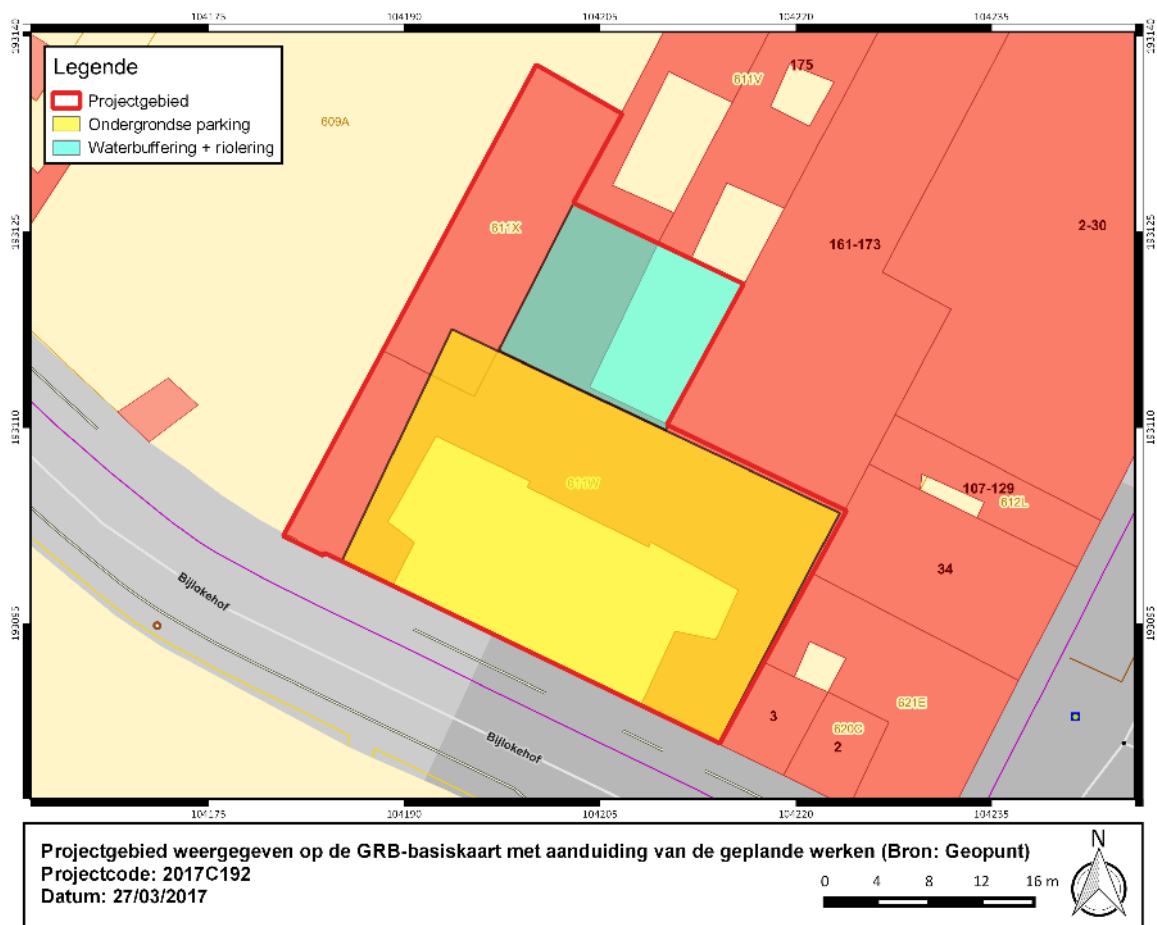
Het project beschrijft volgende graafwerken ifv de op te richten gebouwen:

1. Behoud bestaande kapel, bestaande kelder en gevels op perceelsgrenzen. Geen graafwerken in deze zone.
2. Ondergrondse parking van 636,52 m² tot op – 640 cm dmv een secanspalenwand langs de aanpalende percelen en een berlinerwand aan de straatzijde. (beide tot op 800 cm diepte)
3. Zone voor waterbuffering en riolering. In deze zone zal een regenwaterput, een septische put en een infiltratievoorziening worden aangebracht, met bijhorende riolering. (max. 300 cm diepte)

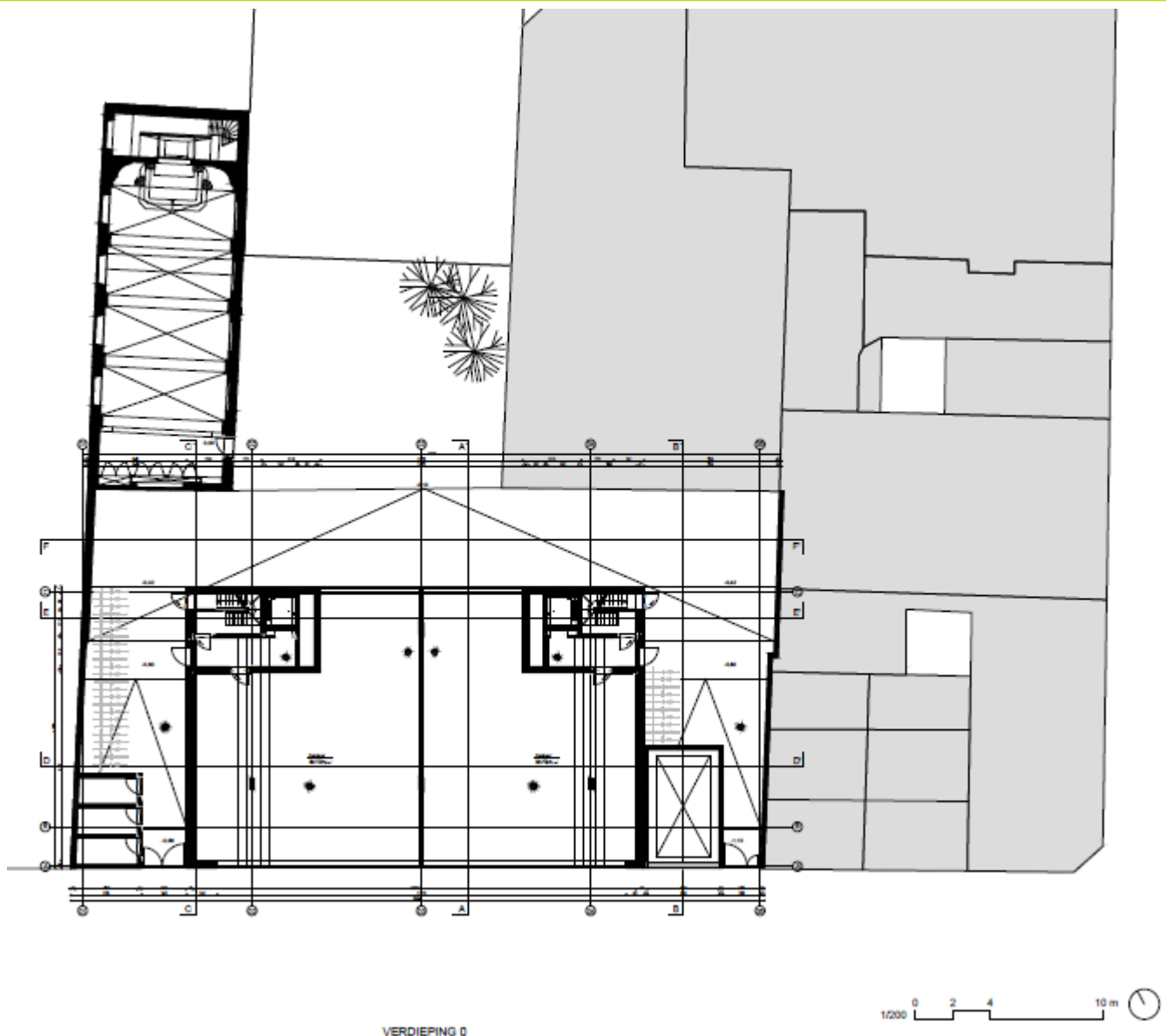
De totale oppervlakte van het onderzoeksterrein is 1072,56 m²

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de sloopwerken (Bron: Geopunt)

Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de geplande werken (Bron: Geopunt)

Figuur 5: visualisatie van de geplande werken (zie ook bijlage 1).

Figuur 6: snede achtergevel (zie ook bijlage 2).

1.2.6 Onderzoeksmethode- en strategie

1.2.6.1 Methode

Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

1.2.6.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad van het archeologische erfgoed.

Volgend kaartmateriaal werd geconsulteerd t.b.v. de aardkundige analyse van de projectlocatie:

- Tertiair geologische kaart van Vlaanderen
- Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart
- Geomorfologische kaart

1.2.6.3 Bekende archeologische vindplaatsen

Dit wijst op vindplaatsen waar de fysieke neerslag van menselijke activiteiten uit het verleden reeds werd vastgesteld en gedocumenteerd. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd.

1.2.6.4 Archeologische indicatoren en cultuurhistorisch kader

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties.

Om bij deze casus inzicht te verwerven over de archeologische indicatoren in het plangebied werd onderstaand historisch kaartmateriaal geanalyseerd:

- Plan van Gent, 1534
- Deventerkaart, 1556
- Braun en Hogenberg, 1572
- Kaart van Giucciardini, ca. 1565
- Kaart van Sanderus, 1641
- Kaart van Ferraris, 1771-1777
- Figuratief plan uit 1779 (OCMW-archief)
- Kaart van Vandermaelen, 1846-1854
- Topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970

Op basis van dit kaartmateriaal kan het landgebruik vanaf de tweede helft van de 18de eeuw vastgesteld worden en de eventuele gevolgen ervan op het archeologisch bodemarchief ingeschat worden.

Deze gegevens werden aangevuld met informatie afkomstig uit archeologische en historische literatuur, daarnaast is ook gebruik gemaakt van data over de lokale toponymie en geschiedenis.

De keuze van de bronnen is gebaseerd op graad van relevantie en toegankelijkheid.

Om het cultuurhistorische kader van het projectgebied in kaart te brengen, werd het kaartmateriaal beschikbaar op Geoportaal geconsulteerd.

1.2.6.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van de planlocatie bepaalt in belangrijke mate de gaafheid en bewaringsgraad van het archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, verslagen van bodemonderzoeken of informatie uit de aardwetenschappelijke kaarten een grote rol spelen bij het correct inschatten van de aanwezigheid en van de bewaringstoestand van de archeologische resten.

1.2.6.6 Algemene wetenschappelijke advisering en advies van specialisten

Advies van Gunter Stoops, adjunct van de directie bij de Stadsarcheologische Dienst van Stad Gent, omwille van zijn expertise over stadsarcheologie, en in het bijzonder de Bijlokesite, te Gent.

1.3 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.3.1 Ruimtelijke situering

Het onderzoeksterrein is gelegen in Gent, hoofdstad van de provincie Oost-Vlaanderen. De zuidzijde van het onderzoeksterrein grenst aan Bijlokehof. Ten oosten van de locatie loopt de Maurice De Weerstraat. De coupure stroomt ten noorden van het plangebied. De dorpskern van Gent (Korenmarkt) situeert zich ca. 1,5 km ten noorden.

Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)

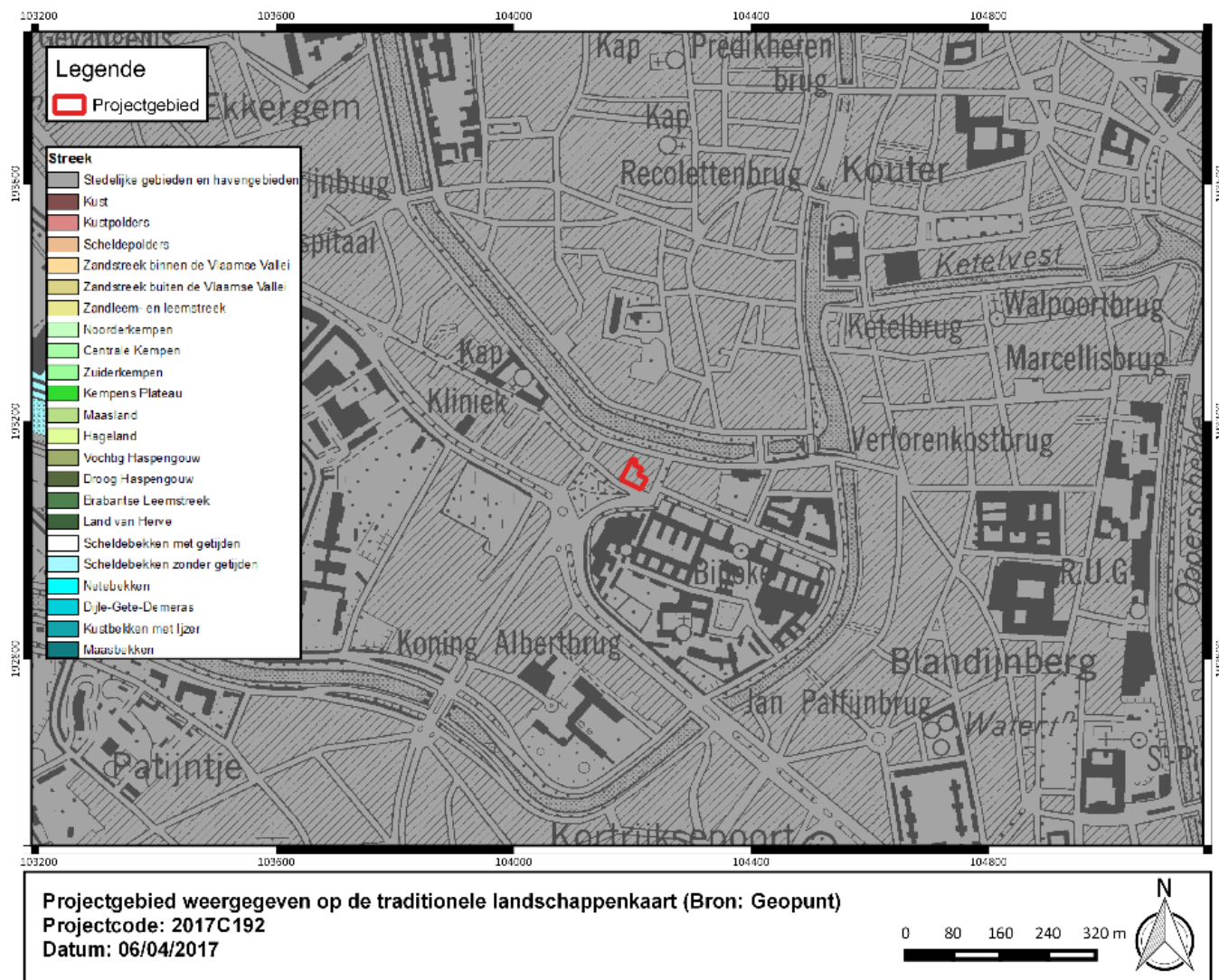
1.3.2 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens

Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.

Bron	Informatie
Traditionele landschappenkaart	Stedelijke gebieden en havengebieden
Tertiair	Lid van Vlierzele (Fm. Gentbrugge)
Quartair	Type 3: fluviatiele afzetting/eolische afzetting
Bodemtypes	OB
Potentiële bodemerosie	Verwaarloosbaar
Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen	Gemiddelde hoogte ca. 9m TAW
Hydrografie	Bekken van de Gentse kanalen (Gentse binnenwateren) Waterlopen: Coupure, Leie

1.3.2.1 Traditionele landschappenkaart (geomorfologie)

Het projectgebied is gelegen in stedelijke gebieden en havengebieden.

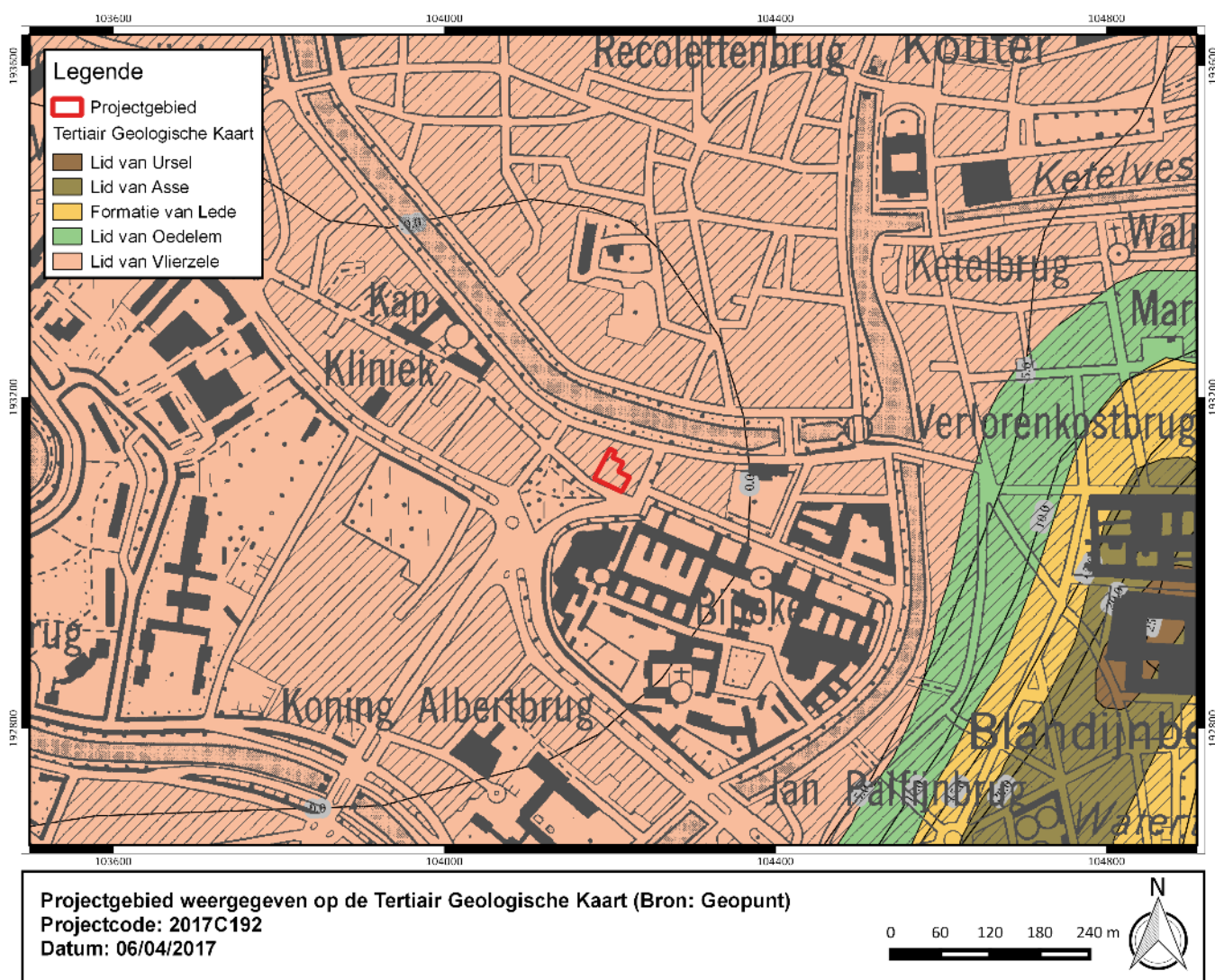
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de traditionele landschappenkaart (Bron: Geopunt)

1.3.2.2 Geologie

1.3.2.2.1 Tertiair

Het projectgebied ligt in het Lid van Vlierzele (Formatie van Gentbrugge). De Formatie van Gentbrugge bestaat uit een afwisseling van kleiige siltige en zandige mariene sedimenten met enkele macrofossielen. Het is onderverdeeld in drie leden; van oud naar jong: het Lid van Merelbeke, het Lid van Pittem en het Lid van Vlierzele.

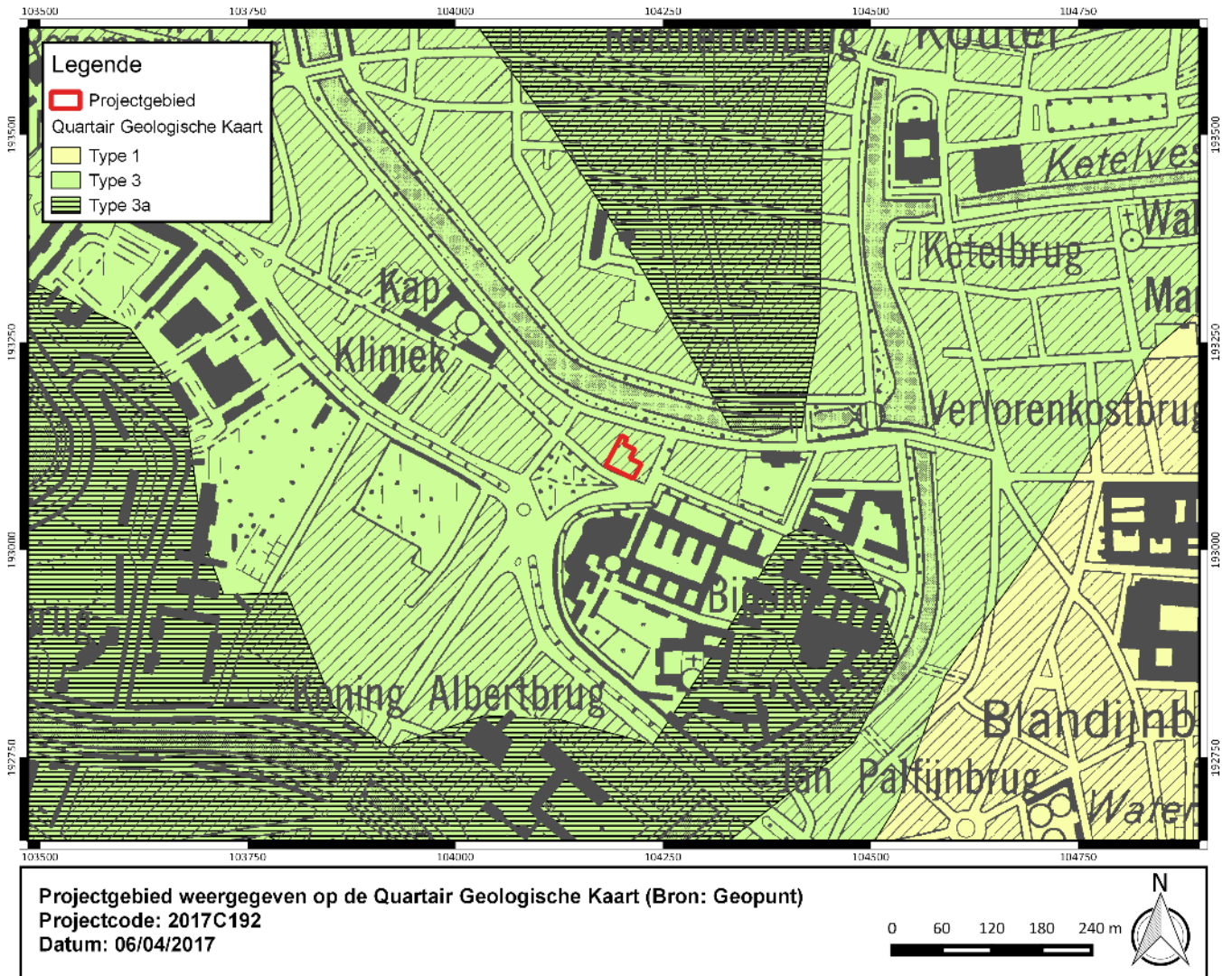
Het Lid van Vlierzele is een groen tot grijsgroen fijn zand dat een duidelijke horizontale of kruisgewijze gelaagdheid vertoont aan de top. Soms is het ook homogeen met veel tubulaties door bioturbatie. Deze zanden werden afgezet in een epicontinentale zee. Naar onder toe gaat het meestal over in een homogeen kleiig zeer fijn zand met kleilenzen. Bovenaan kunnen ook gedifferentieerde kleilagen voorkomen met humeuze intercallaties. De afzetting bevat slechts weinig macrofossielen. Harde zandsteenbanken komen regelmatig voor en werden vroeger plaatselijk aangewend als bouwsteen.

Figuur 9: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt)

1.3.2.2.2 Quartair

Het projectgebied is gelegen in het Quartair **Type 3**. Dit type bestaat uit een fluviatiele afzetting van het Weichseliaan gevolgd door een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zand tot zandleem).

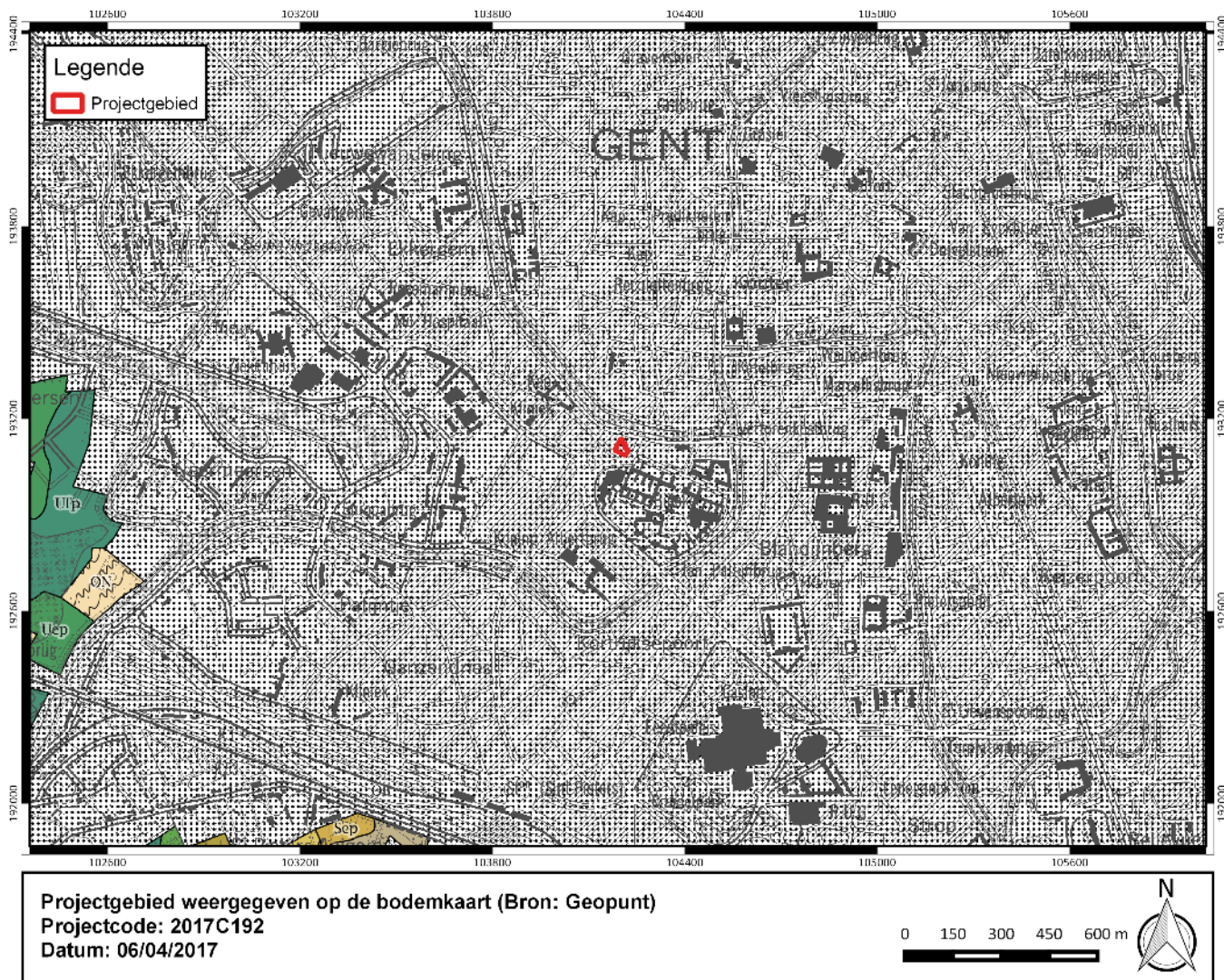

Figuur 10: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt)

1.3.2.3 Bodem

1.3.2.3.1 Bodemtypes

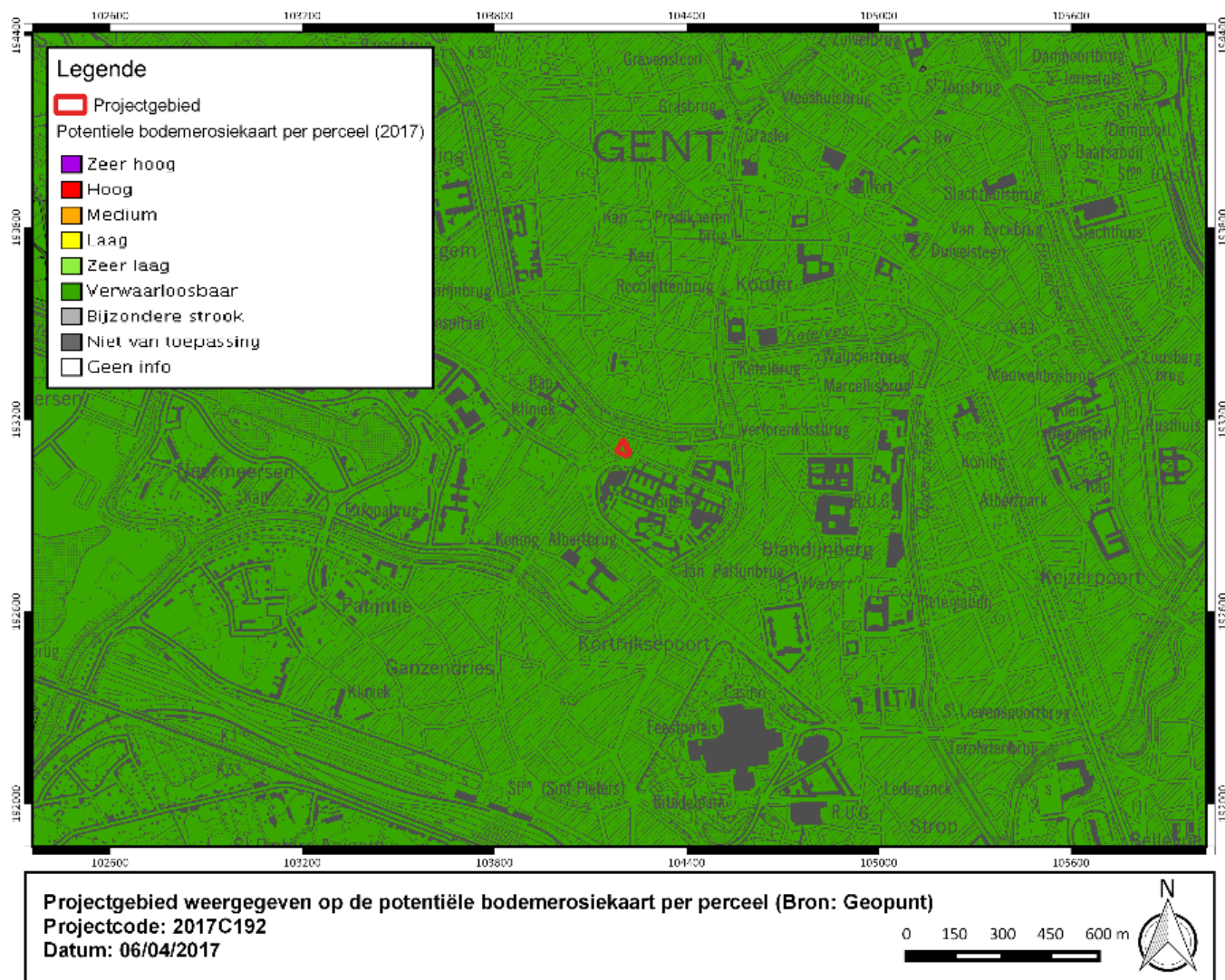
Het bodemtype **OB** is een kunstmatig bebouwd bodemtype waarbij de natuurlijk aanwezige bodem sterk verstoord kan zijn en niet meer te herkennen kan zijn.

Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de bodemkaart (Bron: Geopunt)

1.3.2.3.2 Bodemerosie

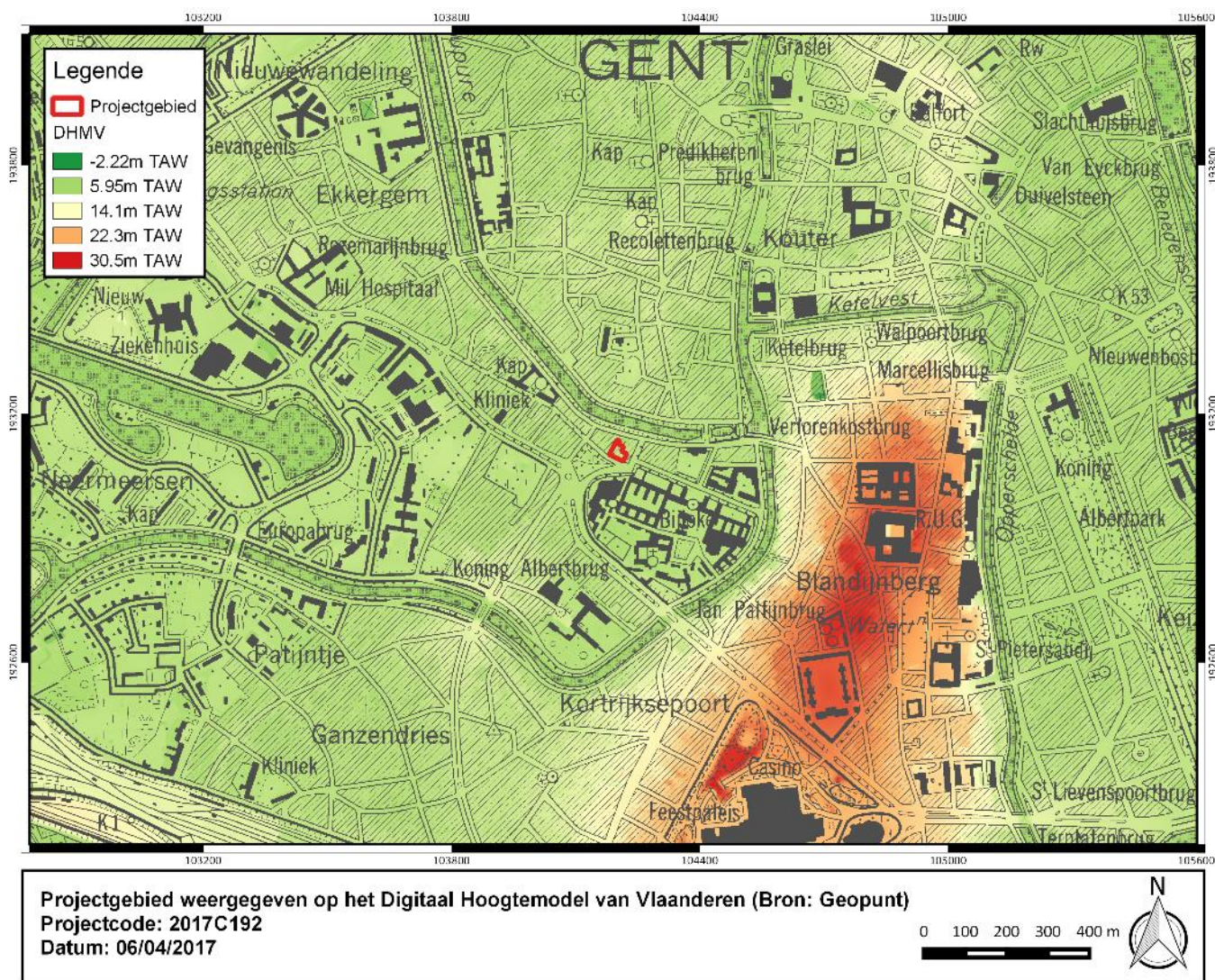
De potentiële bodemerosie is verwaarloosbaar voor het projectgebied.

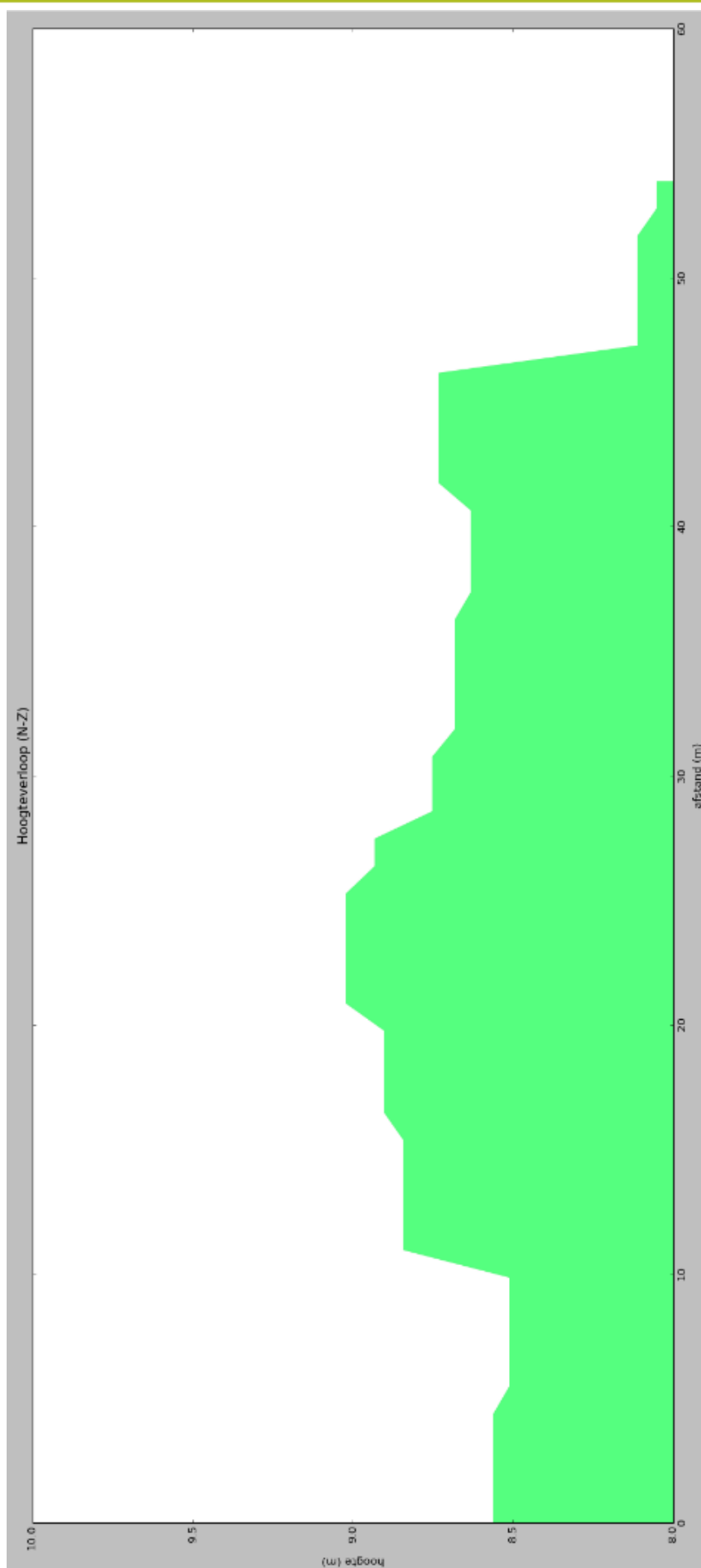
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de potentiële bodemerosiekaart per perceel (Bron: Geopunt)

1.3.2.4 Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop

Het projectgebied is gelegen in de alluviale vlakte van Gent, net ten westen van de Blandijnberg die een hoogte van meer dan 30 m TAW haalt. Het projectgebied ligt op een hoogte van ca. 9 m TAW.

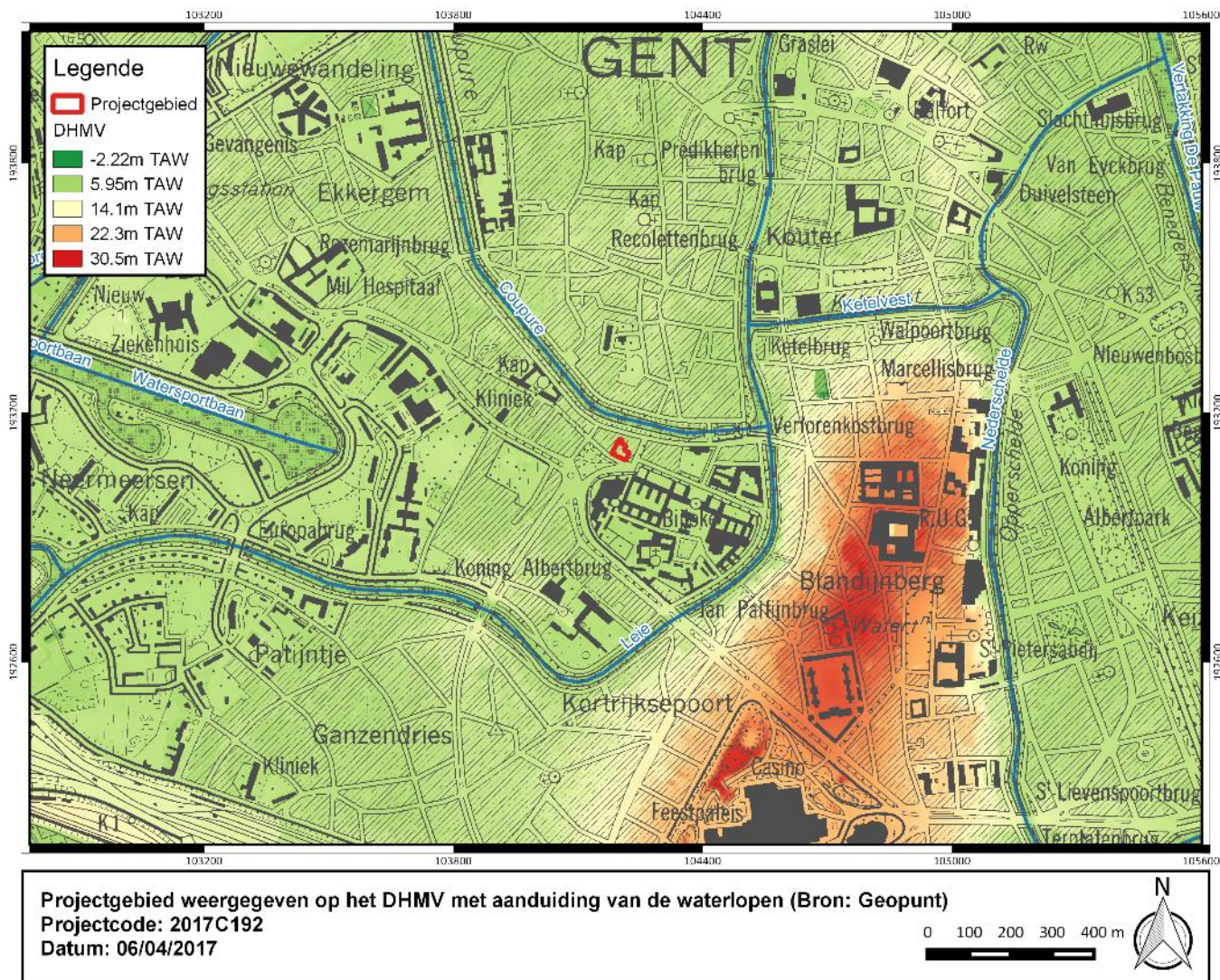
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt)

Figuur 14: Hoogteverloop van het projectgebied (van noord naar zuid) (bron: Geopunt).

1.3.2.5 Hydrografie

Het projectgebied is gelegen in het Bekken van de Gentse kanalen (deelbekken Gentse binnenwateren). Ten noorden stroomt de Coupure terwijl ten zuiden en oosten de Leie stroomt. Deze zijn echter geen natuurlijke waterlopen.

Figuur 15: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt)

1.3.3 Gekende archeologische waarden

1.3.3.1 Historisch en cartografisch onderzoek

1.3.3.1.1 Historische achtergrond

Het ontstaan van Gent hangt zeer nauw samen met haar geografisch gunstige ligging bij de samenvloeiing van de Leie en de Schelde. Een belangrijk gedeelte van het handelsverkeer heeft door de eeuwen heen langs deze waterwegen plaats gevonden.

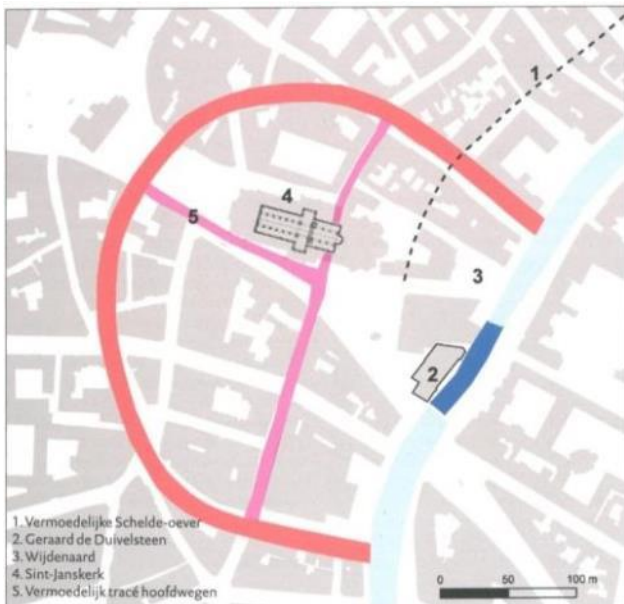
In het tweede kwart van de 7de eeuw werd door Amandus de Sint-Baafsabdij gesticht.¹ Kort na 650 volgde dan de stichting van een tweede klooster, Blandinium genoemd (later Sint-Pietersabdij) op de top van de Blandijnberg. Buiten en onafhankelijk van deze kloosterstichtingen was, mogelijk in de 7de eeuw, een agrarische nederzetting gevestigd op de hoger gelegen Zandberg, aan de linkeroever van de Schelde. In het tweede kwart van de 9de eeuw was deze nederzetting, die *Gandavum* genoemd werd, uitgegroeid tot een *portus* met handelskarakter. In 879-883 werden de twee kloosters vernield door invallen van de Noormannen.²

Wanneer de Noormannen weggetrokken waren, werd op het einde van de 9de of begin 10de eeuw een grafelijk *castrum* opgericht op de plaats waar zich nu het Gravensteen bevindt tussen de Leie en enkele zijtakken van deze rivier, op ongeveer 1 kilometer afstand van de samenvloeiing met de Schelde. Dit eiland omvatte oorspronkelijk twee duidelijk te onderscheiden gebieden. Het eerste gedeelte bevatte enkel castrale gebouwen, meer bepaald een stenen verdedigingstoren, een houten huis voor de graaf, de Sint-Veerlekerk, een huis voor de proost en de scholen van het Sint-Veerlekapittel. Het tweede gedeelte bevatte een oude bevolkingsnederzetting, een typische *burgus*. Immers, toen de vroegere bewoners zich na het vertrek van de Noormannen hergroepeerden, zocht men in de eerste plaats de veiligheid van het *castrum* en vestigde men zich in de onmiddellijke nabijheid daarvan rond de huidige Groentemarkt (vroeger Vismarkt) en langs beide oevers van de Leie aan Gras- en Koornlei. Deze nieuwe *portus* ontplooidde zich op voorspoedige wijze, terwijl ook het oudere *portus* op de Zandberg terug tot leven kwam. In 941 werd ten behoeve van deze *portus*-bewoners een bidplaats opgericht, de Sint-Janskerk, op de plaats van de latere Sint-Baafskathedraal. Deze beide bevolkingskernen groeiden in de loop van de 10de eeuw naar elkaar toe langs een rechte verbindingssas, de Hoogpoort. Nog in de 10de eeuw werd de heropbouw van beide abdijen met steun van de graven van Vlaanderen aangevat. Rond deze abdijen zullen zich nadien dorpen vormen, die oorspronkelijk geen deel uitmaakten van het stedelijke *portus*. Dit laatste breidde zich snel uit in verschillende richtingen. Dit wordt onder meer aangetoond door de nieuwe markten en kerken die in de 11de eeuw opgericht werden: de Vrijdagmarkt en de Sint-Jacobskerk ten noordoosten van het *castrum*, de Koornaard en de Sint-Niklaaskerk op de rechteroever van de Leie, de Sint-Michielskerk op de linkeroever van deze rivier.³

¹ Pas, P., De Gentse Sint-Baafsabdij en haar dorp, Heusden by Pas, 1999, p.15.

² Boone, M; Van Bruaene, A.; Verbruggen, C., Deneckere G. & Mantels, R., Sint-Baafsabdij, De bedevaart: ritueel van religiositeit, machtsaanspraken en identiteit, Geloven in Gent, 2015, p.117

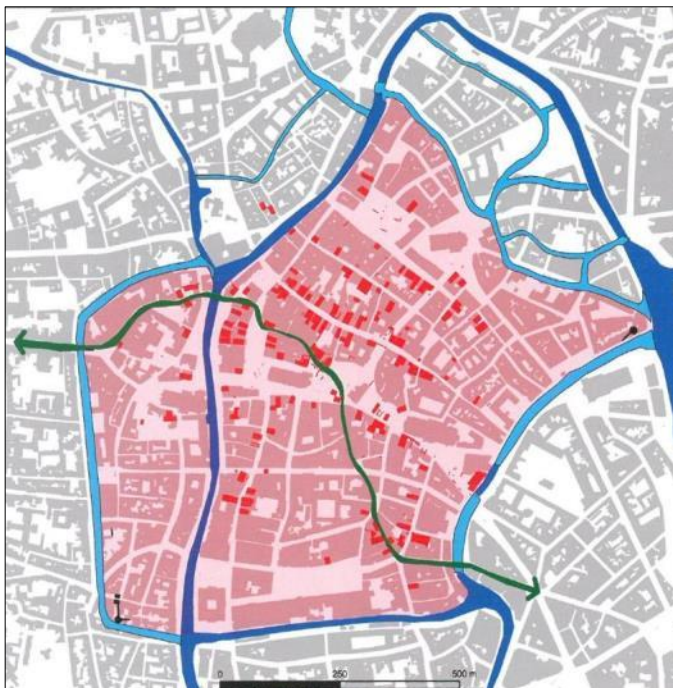
³ inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121063

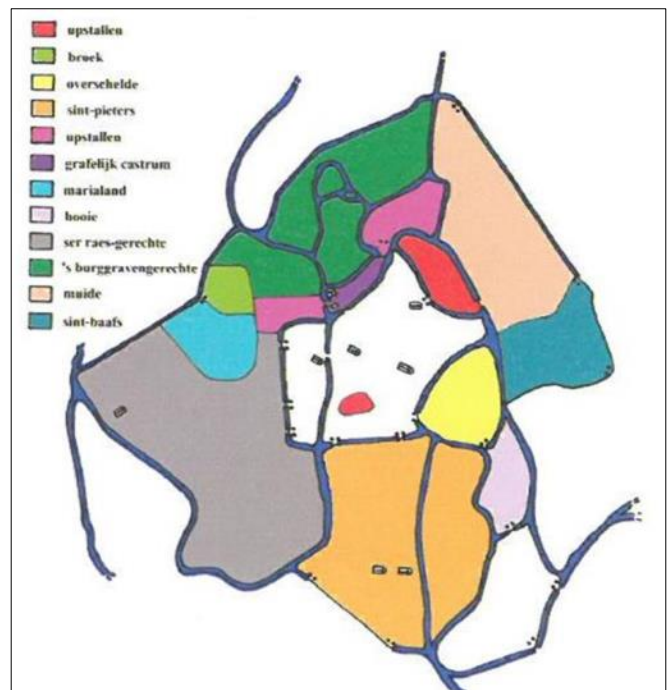
Figuur 16: Reconstructie van de vroegste middeleeuwse kern (CAPITEYN, CHARLES & LALEMAN 2007, 14)

Men kan de economische bezigheid van de inwoners van de Gentse *portus* afleiden aan de benaming van de straten. Tijdens de 10de en 11de eeuw wijzen deze straatnamen op het belang van de landbouw en de veeteelt. Vanaf de 12de en 13de eeuw weerspiegelen de benamingen het belang van verschillende nieuwe nijverheden, zoals de Voldersstraat, de Corduaniersstraat, etc.

De Gentse *portus*-bewoners streefden naar meer en meer onafhankelijkheid van de kasselrijrechtbank van de Oudburg. Aan het einde van de 11de of het begin van de 12de eeuw beschikten de Gentenaars over een eigen schepenbank. Door de toenemende economische activiteit kent de stad een snelle ontwikkeling.

Figuur 18: Tweede stadsomwalling Gent 1100 (CAPITEYN, CHARLES & LALEMAN 2007, 16)

Figuur 17: Overzicht van de gebiedsuitbreiding van de stad Gent in de 13de en het begin van de 14de eeuw, waardoor een nieuwe, derde stadsomwalling nodig was. (CAPITEYN, CHARLES & LALEMAN 2007, 22)¹

Rond 1100 werd de stad omgeven door een watergordel, deze gordel bestond deels uit natuurlijke waterlopen, deels uit gegraven grachten. Zo werd het Gentse gebied in de vorm van een kuip van 80 ha groot, omgeven door de Reep (Schelde) ten oosten, door de Ottogracht ten noordoosten, de Leie ten noordwesten, de gegraven Houtlei ten westen en de gegraven Ketelgracht ten zuiden. Minstens vier poorten verleenden toegang tot de stad: de Brabantpoort, de Ketelpoort, de Torenpoort en de poort aan de Steenbrug. De Kuip werd op bepaalde plaatsen versterkt door wallen, gemetselde muren, torens en sluizen. De economische bloei van Gent, die vooral gebaseerd was op de lakennijverheid en de graanhandel, ging gepaard met een toename van de bevolking. Het centrale deel van de stad was sterk bebouwd. In deze periode worden de eerste stenen patriciërshuizen gebouwd en worden de kerken in steen opgetrokken. Doorheen de twaalfde en dertiende eeuw kent Gent een uitbreiding, zowel demografisch als territoriaal, wat leidt tot het optrekken van een ruimere omwalling.⁴

Toen aan de hegemonie van het patricisch bewind een einde werd gesteld, werden ook de ambachtslieden bij het bestuur van de stad betrokken. In 1301 werd door de ordonnantie van Senlis een nieuw schependom ingesteld, dat voortaan zou bestaan uit twee dertientallen, die de benaming kregen van schepenen van de keure en schepenen van gedele. Het Belfort dat gebouwd werd in de 14de eeuw, stond symbool voor de stedelijke vrijheid. Gedurende de Bourgondische periode kent het particularistische Gent een moeilijk relatie met het centraal gezag.⁵

Figuur 19: Panoramisch zicht op Gent, 1534, STAM, topografisch beeld van de stad zoals die er uitzag vóór de cruciale ingrepen die op bevel van Keizer Karel V werden uitgevoerd (Stad Gent, STAM, Bijlokecollectie)

Gent heeft het uiteindelijk moeten afleggen tegen de in Gent geboren Karel V, die door de Karolijnse Concessie in 1540 de economische, sociale en politieke structuur van de stad grondig wijzigde. Niet iedereen was het hier altijd mee eens. Ambachtsgilden in steden met een lange traditie van autonoom bestuur, kwamen meermaals met de keizer in aanvaring.⁶ De privileges van de ambachten, die verstarring in de hand werkten, werden opgeheven. De bouw van een dwangburcht, het Spanjaardkasteel, werd bevolen op de plaats waar de Sint-Baafsabdij lag, waardoor het grootste deel van deze belangrijke abdij en het dorp daarrond verdween.⁷ De tweede helft van de 16de eeuw werd gekenmerkt door de godsdienstoorlogen, waarin Gent wederom een belangrijke rol zou spelen. De stad

⁴ Capiteyn, A.; Charles, L. & Laleman, M., Historische Atlas van Gent, 2007, p.22.

⁵ Inventaris.onroerendergoed.be (online geraadpleegd op 08/09/16)

⁶ Vermeir, R., Een inleiding tot de geschiedenis van de Vroegmoderne Tijd, Van In, 2008, p.37

⁷ Steyaert, J.J., Beschrijving der Stad Gent, 1838, p.360.

kende een calvinistisch bewind van 1577 tot 1584, met als belangrijkste figuren Hembyze en Ryhove. In deze periode werd een nieuwe gebastioneerde omheining rond Gent aangelegd. De eerste werken startten in 1572 maar de belangrijkste werden sinds 1577 uitgevoerd. Men volgde hierbij grotendeels de lijn van de derde omwalling. Deze derde stadsomwalling ontstond omstreeks 1300 en had een lengte van 17 kilometer. Ze ontsloot een gebied van 644 ha.⁸ In het oosten kwam de nieuwe omwalling dicht bij de stad en werden de bewaard gebleven delen van het Spanjaardskasteel in de versterking opgenomen. Deze omheining had de karakteristieke driehoekige vorm, die het Gentse grondgebied zou blijven typeren tot het einde van de achttiende eeuw. Aan het calvinistische bewind kwam een abrupt einde met het Beleg van Gent in 1583-1584. Gent verloor haar leidende rol in de Opstand tegen de Spaanse overheersing aan Antwerpen en later Holland. Vijftienduizend verlieten al dan niet gedwongen de stad. In 1600 was de Gentse bevolking teruggevallen van 50.000 voor de Opstand tot 31.000⁹ Tijdens de vroegmoderne periode kent Gent tevens een economische achteruitgang. De stad verliest haar doorgang naar de zee en de bevolking halveert. Pas in de tweede helft van de 18e eeuw volgt een economische heropleving. Onder Hollands bewind krijgt Gent in 1817 een eigen universiteit.¹⁰ tien jaar later wordt de stad weer een zeehaven, dankzij het kanaal Gent-Terneuzen. In het tafereel van de Belgische onafhankelijkheid nam Gent een aparte plaats in. Een belangrijk deel van de Gentenaren verkoos immers het oude Holland boven het nieuwe vaderland en de Gentse patriotten behoorden tot het radicale slag dat het liefst de republiek zou uitroepen. De hoop op een Hollandse restauratie leefde sterk en de verknochtheid aan het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, dat Gent gezegend had met een universiteit, een haven en een bloeiende economie, was groot.¹¹

In 1913 toont Gent zich van zijn beste zijde tijdens de Wereldtentoonstelling. Omdat het tijdens de wereldoorlogen weinig last heeft van bombardementen blijft het culturele erfgoed tot op vandaag grotendeels behouden.¹²

Bijlokeklooster en Bijlokehospitaal

In 1228 schonk graaf Ferrand aan het Utenhoveshospitaal een stuk grond naast de '*terra montium*' buiten de stadsmuren en palend aan de Bijloke, wat een omheind stuk land was. Nog in hetzelfde jaar werd een aanvang genomen met de bouw van een hospitaal. Daarnaast, op de plaats '*portus monialium*' werd in 1228 een cisterciënzerinnenklooster gesticht dat de naam '*Portus Beatae Mariae*' kreeg. Reeds kort na de oprichting ontleenden zowel hospitaal als abdij hun benaming Bijloke aan het terrein waar ze opgericht waren. In 1566 hadden Abdij en Hospitaal sterk te lijden onder de Beeldenstorm. De religieuzen verlieten het klooster in 1578 en keerden pas terug in 1585.

De aanvankelijke buiten de stadsmuren gelegen terra montium naast de westelijke Leieover, werd reeds in 1241 bij de stad gevoegd en werd sinds de 16de eeuw aan de zuid- en westkant door stadsvesten en wallen verdedigd, zijnde ter hoogte van de huidige Pasteurlaan en Godshuizenlaan. In het noorden paalde het aan het Sint-Agneteklooster waarvan het door het graven van de coupure in 1751 gescheiden werd. Het Agnetenklooster werd gesticht in 1434 en vestigde zich op de zogenaamde Ganzendries in 1454. Tijdens het calvinistische bewind werden de kloosterlingen verjaagd. De kapel werd opnieuw opgebouwd in 1608. Het complex omvatte verschillende hoven, binnenplaatsen en een boomgaard.

In 1798 werden de cisterciënzerzusters verdreven. Van dan aan werd het hospitaal beheerd door de Commissie der Godshuizen, later de Commissie van Openbare Onderstand.

⁸ Boone, M., Deneckere, G., Gent: stad van alle tijden, Mercatorfonds, Gent, 2010.

⁹ Vander Schelden, B., De Gentse stadsmagistraat tijdens de calvinistische Republiek (1577-1584), Universiteit Gent, 2010.

¹⁰ Mantels, R., Gent: een geschiedenis van universiteit en stad 1817-1940, Mercatorfonds, 2013, p.5.

¹¹ Idem, p. 9.

¹² Capitayne, A., Gent in weelde herboren: wereldtentoonstelling 1913, Gent Stadsarchief, 1988.

1.3.3.1.2 Historische kaarten

Figuur 20: Projectgebied weergegeven op het plan van Gent, 1534 (Bron: Universiteitsbibliotheek Gent)

Op het zicht van Gent is te zien dat het onderzoeksterrein zich allicht situeert op een ommuring. Deze ommuring omvat zowel het Bijlokeklooster als het Agnetenklooster. Het overige deel van het onderzoeksterrein is onbebouwd.

Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, 1556 (Bron: Bibliotheca Nacional de España)

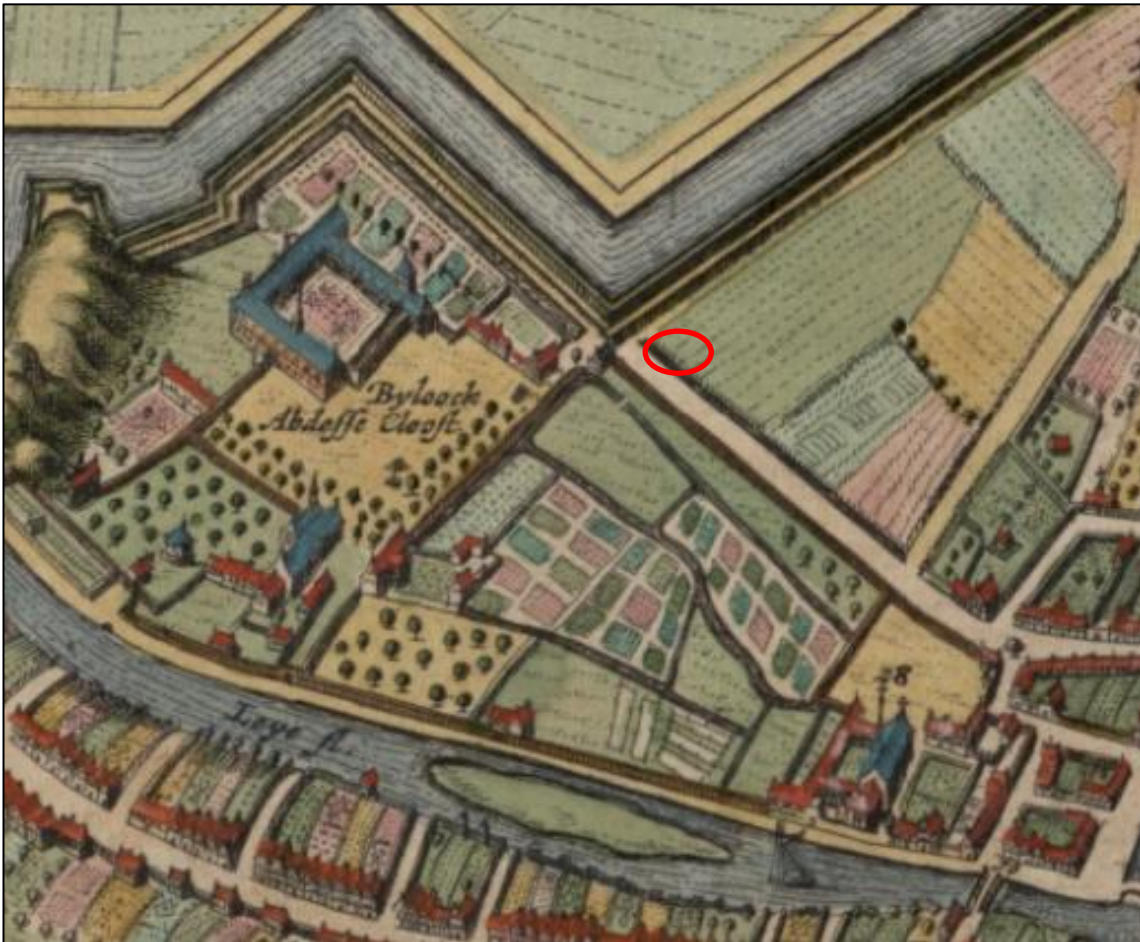
Figuur 22: Projectgebied bij benadering weergegeven op de kaart van Braun & Hogenberg, 1572 (Bron: Universiteitsbibliotheek Gent)

Ook de Deventerkaart toont aan dat het onderzoeksterrein zich allicht situeert ter hoogte van een kloosterommuring. Mogelijk snijdt de planlocatie een verheven bouwwerk binnen de ommuring aan. Op basis van cartografie kan vermoed worden dat het om een poortgebouw gaat. Binnen de kloostermuren is er verspreide bebouwing waarneembaar.

Figuur 23: Projectgebied bij benadering weergegeven op de kaart van Guicciardini

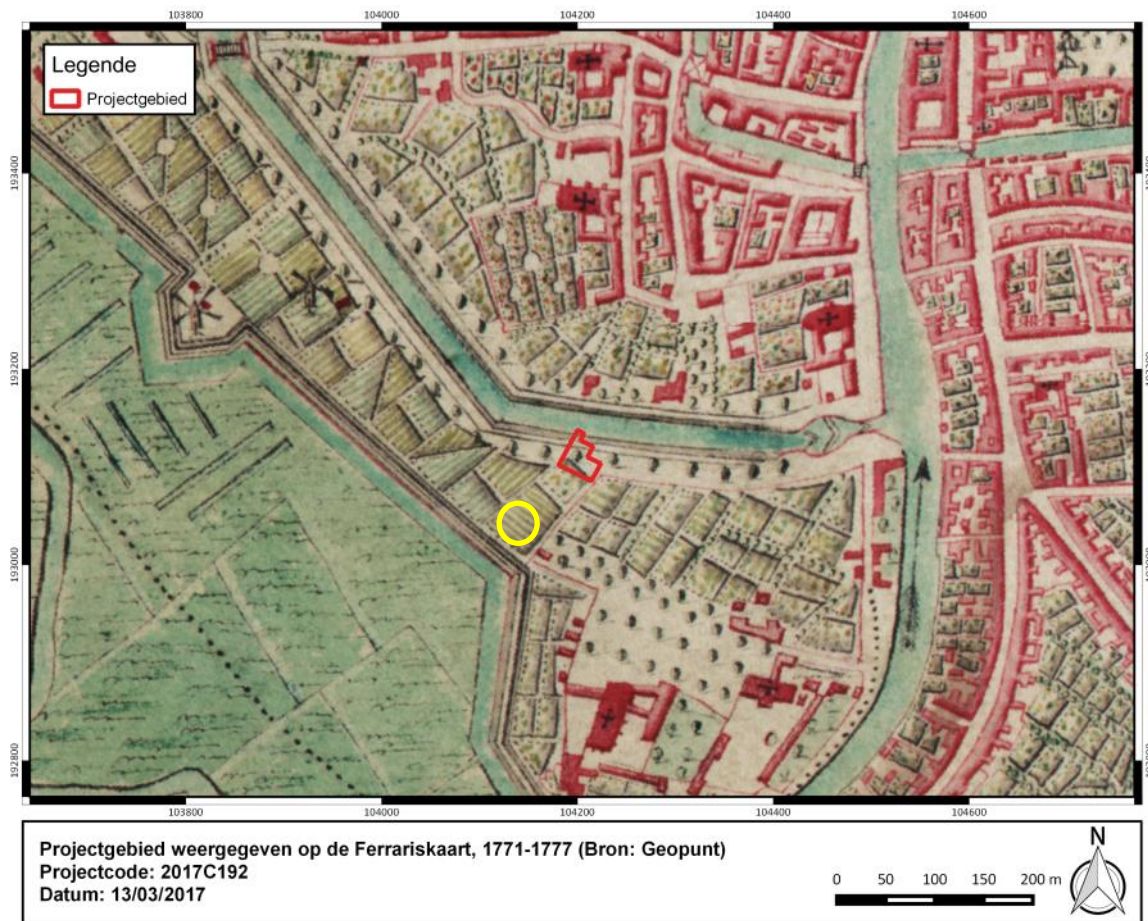
De Kaart van Guicciardini vertoont veel gelijkenissen met deze van Braun & Hogenberg. Het poortgebouw en ommuring is ook op deze kaart duidelijk waarneembaar.

Figuur 24: Projectgebied bij benadering weergegeven op de Sanderuskaart, 1641 (Bron: Universiteitsbibliotheek Gent)

De kaart van Guicciardini toont bebouwing ter hoogte van het onderzoeksterrein. Het gaat om een verheven bouwwerk die een deel uitmaakt van een de ommuring van de Bijloke-abdij en de kloostertuinen. Mogelijk gaat het om een poortgebouw. Het complex van voornoemde klooster is duidelijk zichtbaar. In de nabije omgeving situeert zich tevens het 15de eeuwse Agnetenklooster. Het Agnetenklooster en het Bijloklooster lijken een omvangrijk complex te vormen.

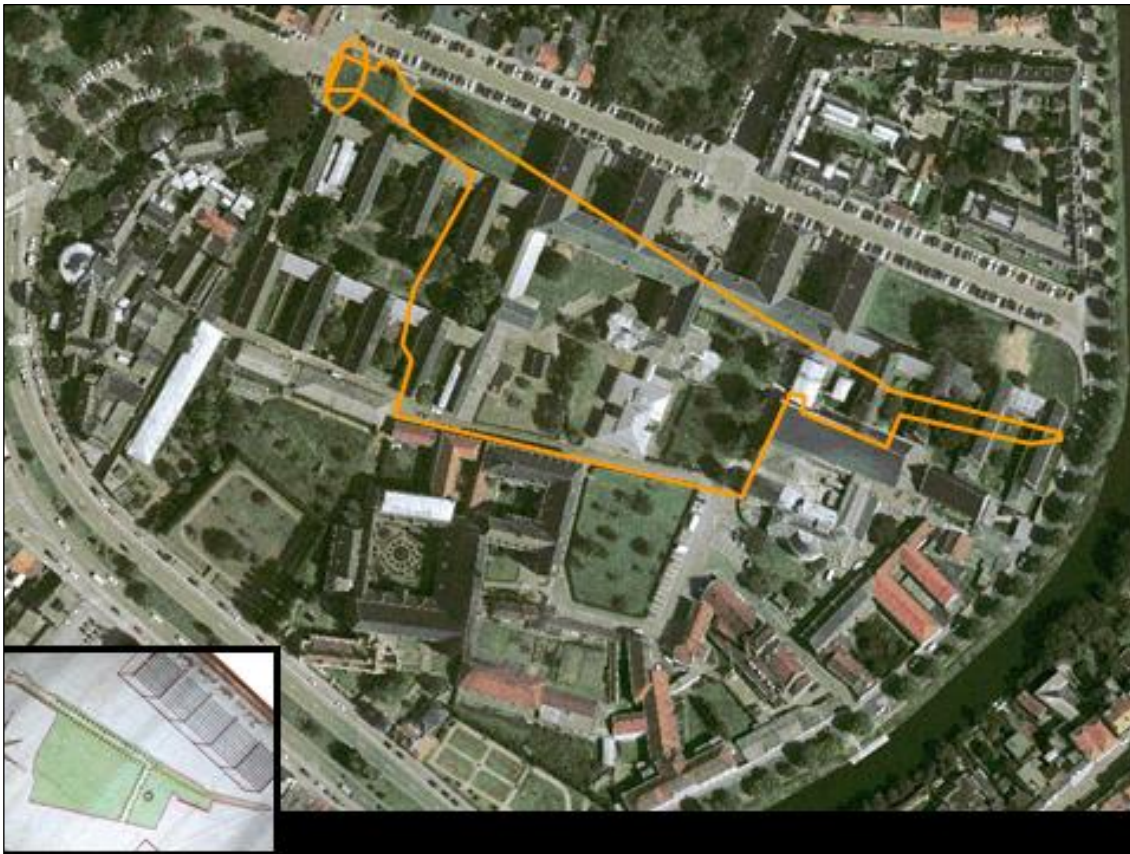
De Sanderuskaart toont geen bebouwing ter hoogte van het onderzoeksterrein. Mogelijk wordt een weg en een ommuring aangesneden. Het poortgebouw is niet waar te nemen. In de nabije omgeving situeert zich het complex van de Bijloke-abdij.

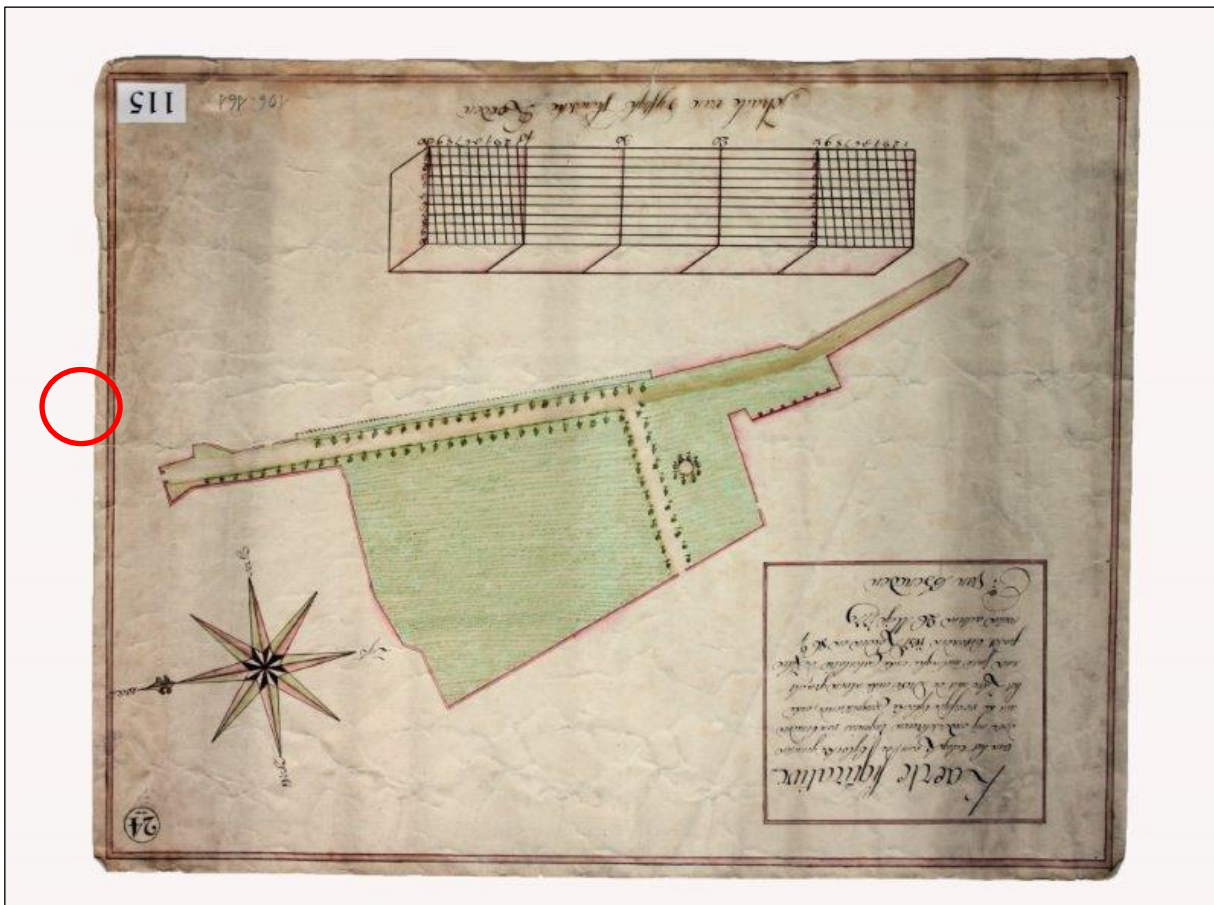
Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt)

Door een onnauwkeurigheid in de Ferrariskaart dient het projectgebied iets zuidelijker gesitueerd te worden. (gele contour) De Ferrariskaart toont een merkbare evolutie in de nabije omgeving van het onderzoeksterrein. Ten noorden van het onderzoeksterrein stroomt de Coupure. De Coupure is het verbindingskanaal tussen de middeleeuwse binnenhaven (Leie) en de Brugse Vaart (1624) en werd gegraven in 1751-1753. Aan beide zijden strekten zich groente- en bloemenkwekerijen uit en een aantal molens. Het projectgebied situeert zich in gebied bestemd als moestuin. In 1871 werden aan beide zijden van het water wandelpaden aangelegd. Zowel aan de linker- als de rechterzijde van de Coupure situeren zich bomenrijen. Deze beplanting gaat terug tot de tweede helft van de 18de eeuw en is zichtbaar op de Ferrariskaart.

De ommuring van het bijlokecomplex is nog steeds waarneembaar. Het onderzoeksterrein situeert zich ten noordwesten van het poortgebouw.

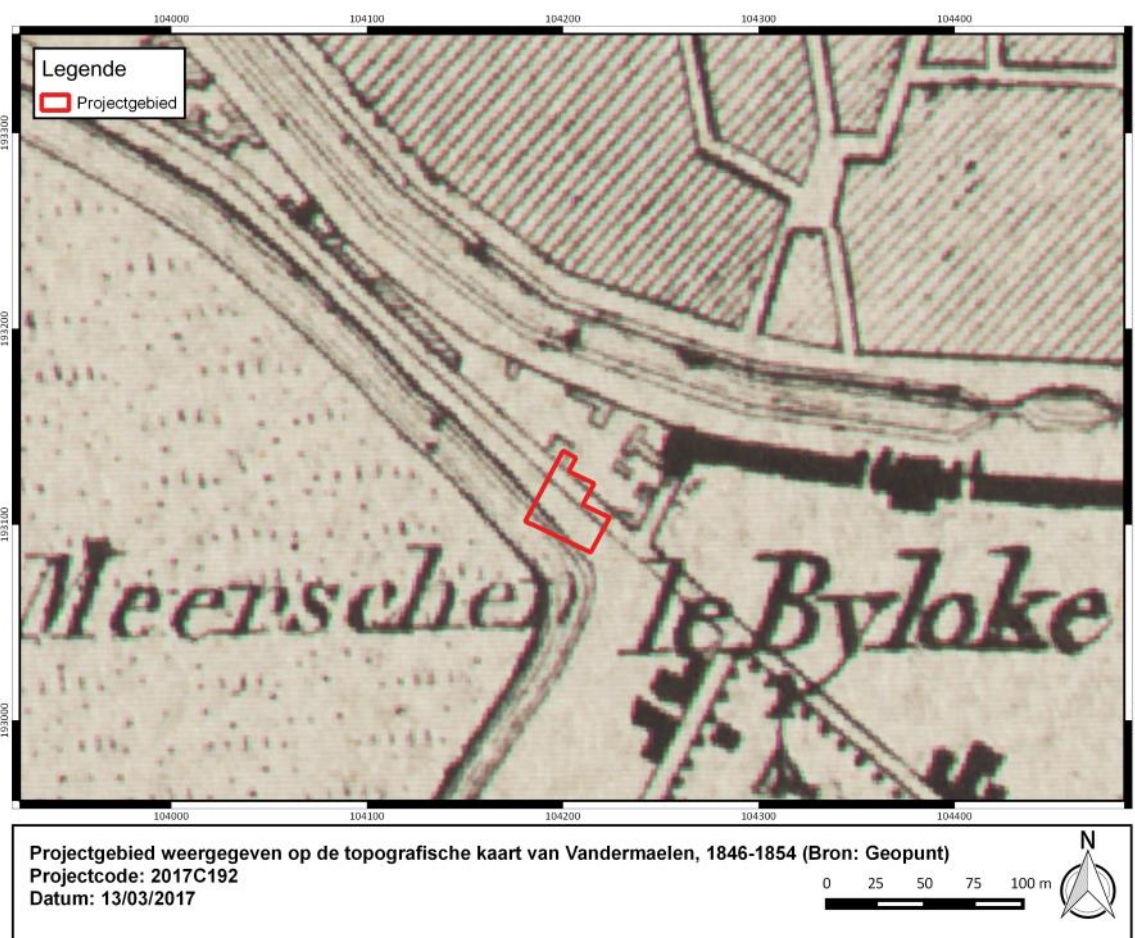

Figuur 26: Lokalisering van het figuratief plan uit 1779 op de huidige toestand (Met dank aan dhr. G.Stoops)

Figuur 27: Figuratief plan uit 1779 (Bron: OCMW-archief, Bijlokereeks 106)

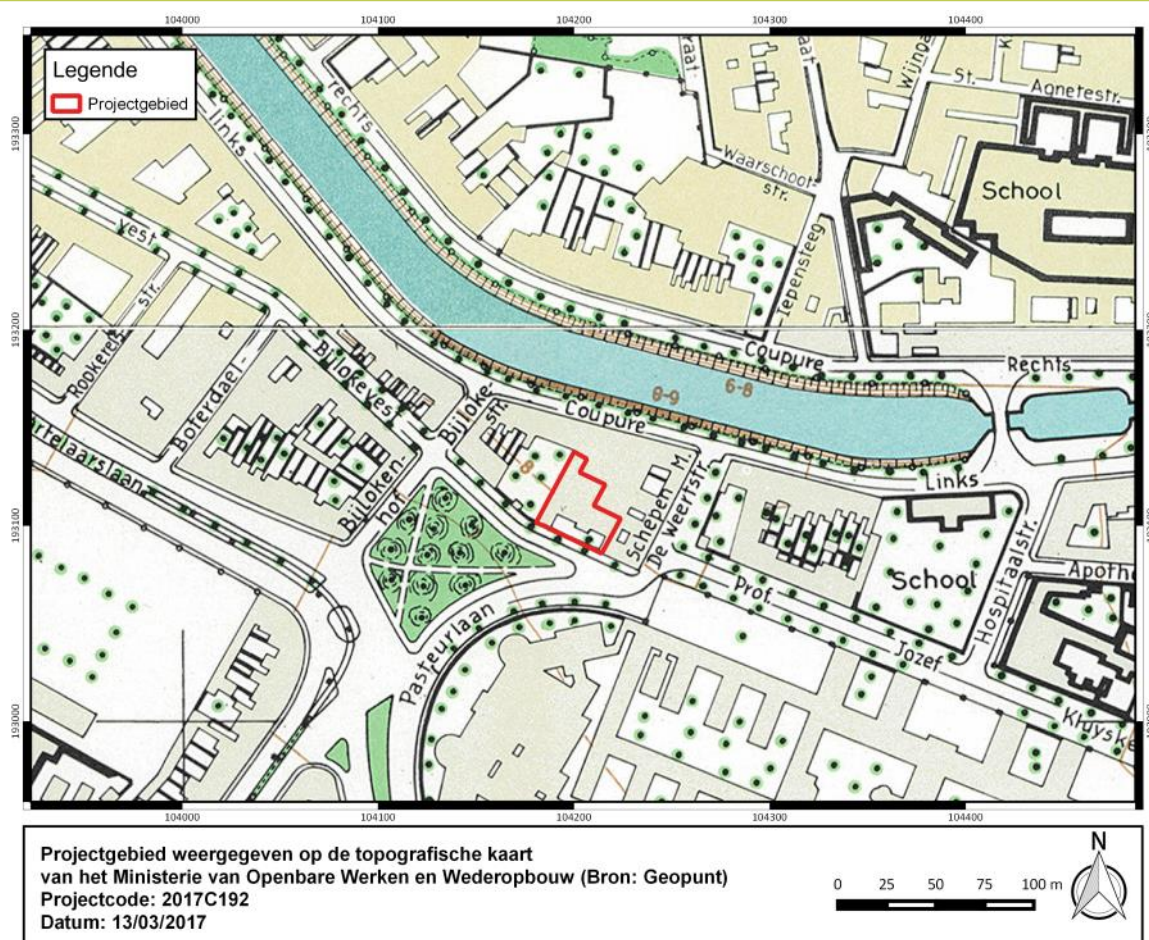
Figuur 27 toont de ingang naar het complex van de Bijlokeabdij. Uiterst rechts op de kaart situeert zich het poortgebouw dat deel uitmaakt van de ommuring die duidelijk is weergegeven op oudere kaarten. De projectie van deze kaart op de huidige toestand¹³ toont aan dat het onderzoeksterrein zich ten noordwesten van dit poortgebouw situeert.

Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van Vandermaelen, 1846-1854 (Bron: Geopunt)

Door een onnauwkeurigheid in de Vandermaelenkaart dient het onderzoeksterrein iets noordelijker gesitueerd te worden. Het tracé van de Bijlokevest is reeds waarneembaar. Ten zuiden van de locatie stroomt de stadswal. Deze stadswal werd gedempt in 1864. Thans loopt op de locatie van deze wal de Martelaarslaan. Er is bebouwing waarneembaar ter hoogte van het onderzoeksterrein.

¹³ Dank aan Gunter Stoops.

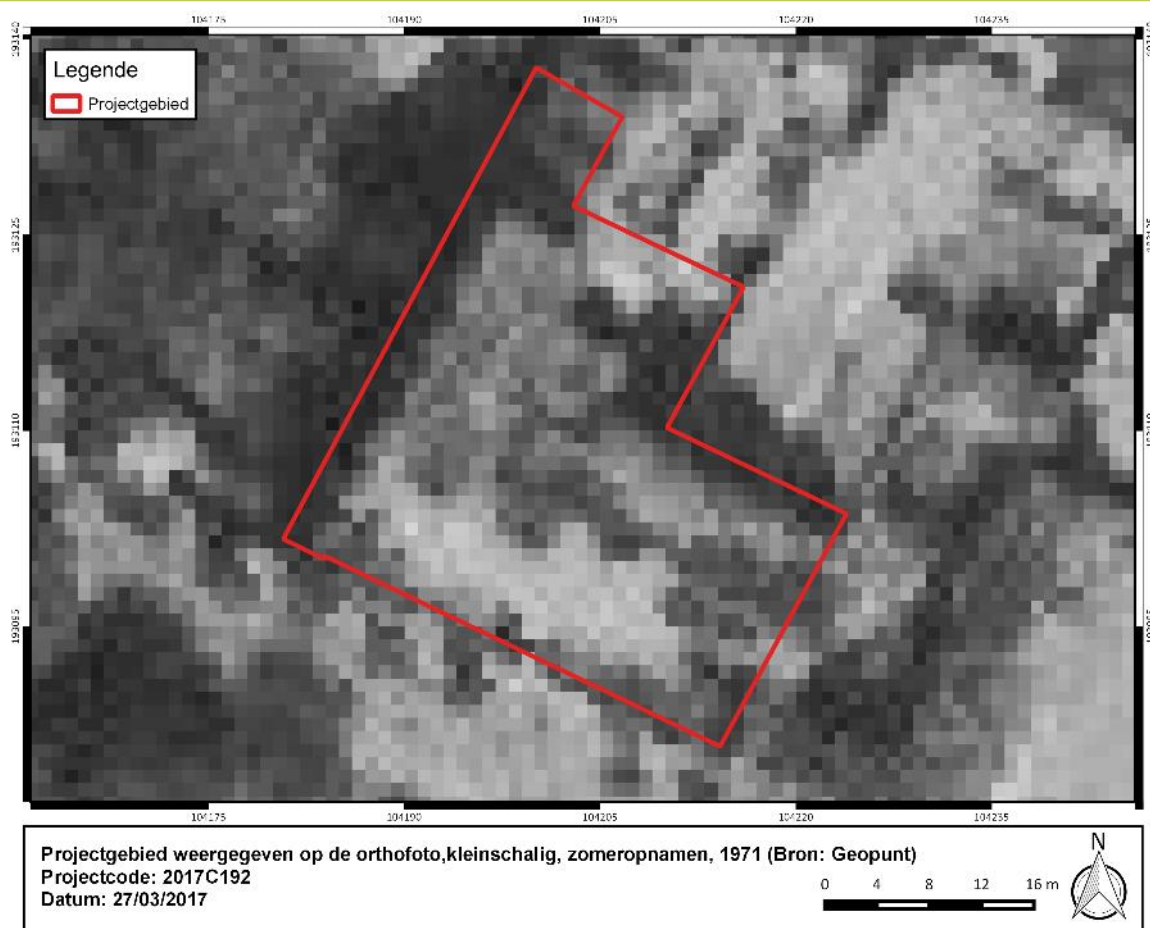

Figuur 29: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970 (Bron: Geopunt)

De topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw toont dat de bebouwing zichtbaar geëvolueerd is. Het onderzoeksterrein is quasi volledig bebouwd met uitzondering van het zuidelijk deel. Het tracé van de Bijlokevest en de Schepen M. De Weerstraat is duidelijk waarneembaar. Ten zuiden van de locatie situeert zich het Bijlokehof.

1.3.3.1.3 Huidige gebruik en verstoringen

Op de site is momenteel een bestaand schoolgebouw en kapel gelegen. De omvang van de bebouwing werd reeds weergegeven op Figuur 3. De huidige onderkelderingen zijn weergegeven op Figuur 35.

Figuur 30: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt)

Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt)

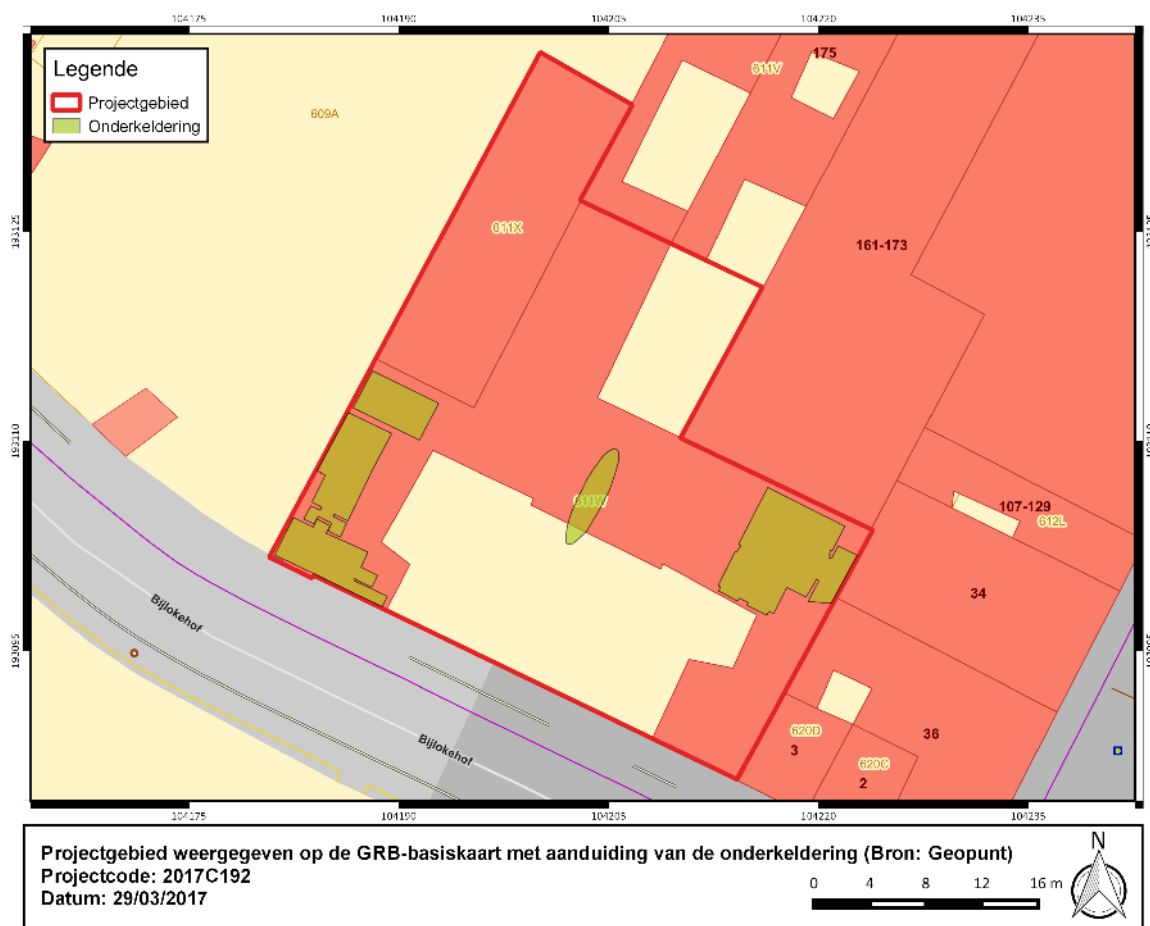
Figuur 32: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt)

Figuur 33: Projectgebied weergegeven opp de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt)

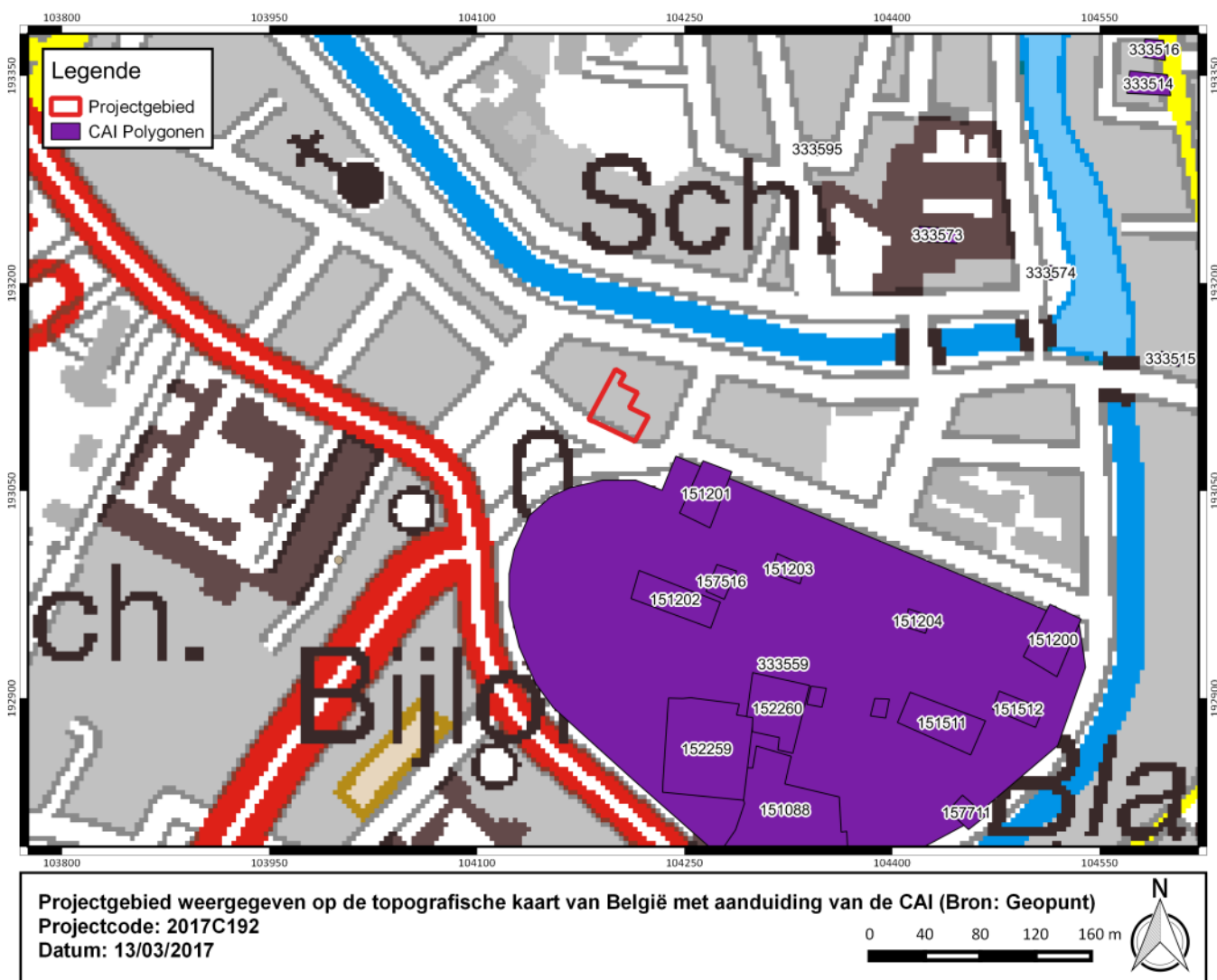
Figuur 34: projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)

Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de onderkeldering (Bron: Geopunt)

1.3.3.2 Beschrijving van de gekende archeologische waarden

Voor het onderzoeksgebied werden in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) van Onroerend Erfgoed in de nabije omgeving volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld:

Figuur 36: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België met aanduiding van de CAI (Bron: Geopunt)

Tabel 3: Overzicht van de aanwezige CAI.

CAI nummer	Omschrijving
151088	Opgravingen (2007,2008); NK: 15 meter Late middeleeuwen: klooster - bouwhistorisch onderzoek van de kapittelzaal en het dormitorium waarbij werd vastgesteld dat deze deels tot in de nok met Doornikse kalksteen zijn opgebouwd - de cisterziënnerinnen verbleven in de abdij vanaf 1229. Deze relictten verwijzen naar de oudste bouwphase van de abdij in de 2de kwart van de 13de eeuw. - aantal muren en vloeren, anders georiënteerd dan de nog bestaande gebouwen. Gezien de afmetingen moet het wel om grote gebouwen gaan. Tussen de 2 evenwijdige muren van de galerij bevonden zich drie dwarse muren en enkele vloeren, die tot een oudere fase behoren dan de galerij. - ten noorden van de galerijfunderingen werden een hele reeks muren en

CAI nummer	Omschrijving
	vloeren gevonden waarvan de verbanden en relatieve chronologie moeilijk te bepalen is. Hier werd ook een afsluitbare deuropening en een kleine beerput aangetroffen. Iets ten zuidoosten van het 13de-eeuwse baksteenmassief werd een iets recenter afvoerkanaal uit baksteen geregistreerd. - een wegdek samengesteld uit stukken Doornikse steen - Op de hoek van de Godshuizenlaan en de Bijlokekaai: O.W.-lopende natuurstenen muur die het restant kan zijn van de laatmiddeleeuwse omheiningsmuur of een overblijfsel is van de natuurstenen verstevigingen bij de 16de-eeuwse gebastioneerde stadsomwalling. - Bij het afbreken van de 19de-eeuwse ziekenzaal kwam een baksteenmassief aan het licht. Plaatselijk werd Doornikse steen gebruikt, o.a. voor de versteviging van de hoeken. Er werden ook spaarbogen vastgesteld. Samen met eerder gevonden muurresten vormen deze constructies uit baksteen waarschijnlijk het enige wat rest van de behuizing en organisatie van de abdij in haar beginfase. Bron: Bru M.-A., Stoops G. & Vermeiren G. 2009, Onderzoek van de Bijloke voor het STAM in Gent: 2007-2008 (O.-VI.), in: Archaeologia Mediaevalis Kroniek 32, pp. 97-100
151200	Onbepaald historisch onderzoek; NK: 15 meter 20ste eeuw: Bunkers: halfondergrondse schuilplaats twee toegangen, één aan de westkant en één aan de oostkant. Het toegangsblok werd opgetrokken uit baksteen en afgedekt met een betonnen plaat. Binnenin: twee trappen uit beton. De schuilplaats zelf bestaat uit twee lange gangen verdeeld in vier compartimenten. In de zijwanden zijn luchtschachten zichtbaar. De bunker kon tot 200 personen opvangen. Bron: Antheunis G. 2008, Jozef Kluyskensstraat, Bijloke, in: Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 2, pp. 37-39
151201	Onbepaald historisch onderzoek; NK: 15 meter 20ste eeuw: Bunkers: halfondergrondse schuilplaats twee toegangen, één aan de westkant en één aan de oostkant. Het toegangsblok werd opgetrokken uit baksteen en afgedekt met een betonnen plaat. Binnenin: twee trappen uit beton. De schuilplaats zelf bestaat uit twee lange gangen verdeeld in vier compartimenten. In de zijwanden zijn luchtschachten zichtbaar. De bunker kon tot 200 personen opvangen. Bron: Antheunis G. 2008, Jozef Kluyskensstraat, Bijloke, in: Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 2, pp. 37-39
151203	Onbepaald onderzoek (2006); NK: 15 meter WO II: constructie die met hellend vlak toegang geeft tot de kelders die in WOII werden ingericht als schuilplaatsen. De muren zijn opgetrokken uit baksteen en de bovenafdekking is van beton. Wordt deels gecamoufleerd door grasheuvel. De schuilplaats zelf bestaat uit drie aaneengesloten kelders met sporen van versterkingswerken. Bron: Antheunis G. 2008, Jozef Kluyskensstraat, Bijloke, in: Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 2, pp. 37-39

CAI nummer	Omschrijving
151204	Onbepaald onderzoek (2006); NK: 15 meter WO II: Gelijkaardige schuilplaats aan CAI 151203. Deze constructie werd echter gesloopt voor de nieuwe accommodatie van het Muziekcentrum. Bron: Antheunis G. 2008, Jozef Kluyskensstraat, Bijloke, in: Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 2, pp. 37-39
151511	Opgraving (1995); NK: 15 meter Onbepaalde datering: - funderingsresten, - Vlak D: muur in Doornikse kalksteen waartegen een dubbele rij bakstenen was gemetseld - Net buiten de ziekenzaal werd een 'zuil' aangetroffen – Vlakgraf: enkele inhumaties (meer bepaald de voeteindes) aangesneden. Dit doet vermoeden dat aan deze zijde (net buiten het hospitaalareaal) het kloosterkerkhof lag. Late middeleeuwen: Abdij - bouwarcheologisch onderzoek in de ziekenzaal: centrale nis aan de oostwand van de ziekenzaal, segmentbogige afdekking van de centrale deuropening, 2 spitsboogvensters De dakconstructie boven de kapel werd dendrochronologisch onderzocht en dateert ca. 1265-1275. Zowel in de oculi aan de noordzijde van de kapel, als in de west- en oostvensters werden restanten vensterglas uit het maaswerk gerecupereerd. Voor de ruiten werd duidelijk ouder glas gebruikt dat mogelijk bij verbouwingen in de 15de eeuw uit zijnoorspronkelijk verband werd gelicht. In 1276 werd een kapel gebouwd tegen de oudere ziekenzaal. Zuidwestelijke hoek van de ziekenzaal: restanten van een traptoren. 17de eeuw: concentratie aan pottenbakkersafval die bewijs vormen van majolicaproductie in Gent. Het is niet de originele stortplaats, maar materiaal gebruikt voor ophoging. Bron: Stoops G. 2007, Bijlokekaai 7, Anatomisch instituut, in: Archeologisch onderzoek in Gent 1999-2006. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2, nr. 1, pp. 11-12.
151512	Controle van werken (1993); NK: 15 meter 16de eeuw: Ten oosten van de oude, 13de-eeuwse ziekenzaal werd een tweede zaalgebouw opgetrokken, nu bekend als het Craeckhuys. Deze ziekenzaal dateert van ca. 1511. - funderingsresten, steunbeer, bakstenen muren - Er kunnen drie bouwfasen onderscheiden worden bij de bouw van het Craeckhuys. Later werd de vloer opgehoogd en hebben kleine verbouwingen plaatsgegrepen Bron: Everaert G. e.a. 1993, De tweede ziekenzaal van de Bijloke, in: Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent jg. 17 afl. 4, pp. 5-23
152259	Opgraving (2009); NK: 15 meter Late middeleeuwen: Cisterciënzerinnenklooster - bij opgravingen in de binnentuin werden baksteenmassieven aangetroffen haaks op de pandgangen. Functie onduidelijk. Muurwerkarcheologie op de kruisgang aan de zijde van de binnentuin wees erop dat de constructie in baksteen werd opgetrokken boven 4 rijen Doornikse kalksteen. in de zuidelijke pandgang werden 15 begravingen in anatomisch verband en enkele resten van verstoorde inhumaties opgegraven.

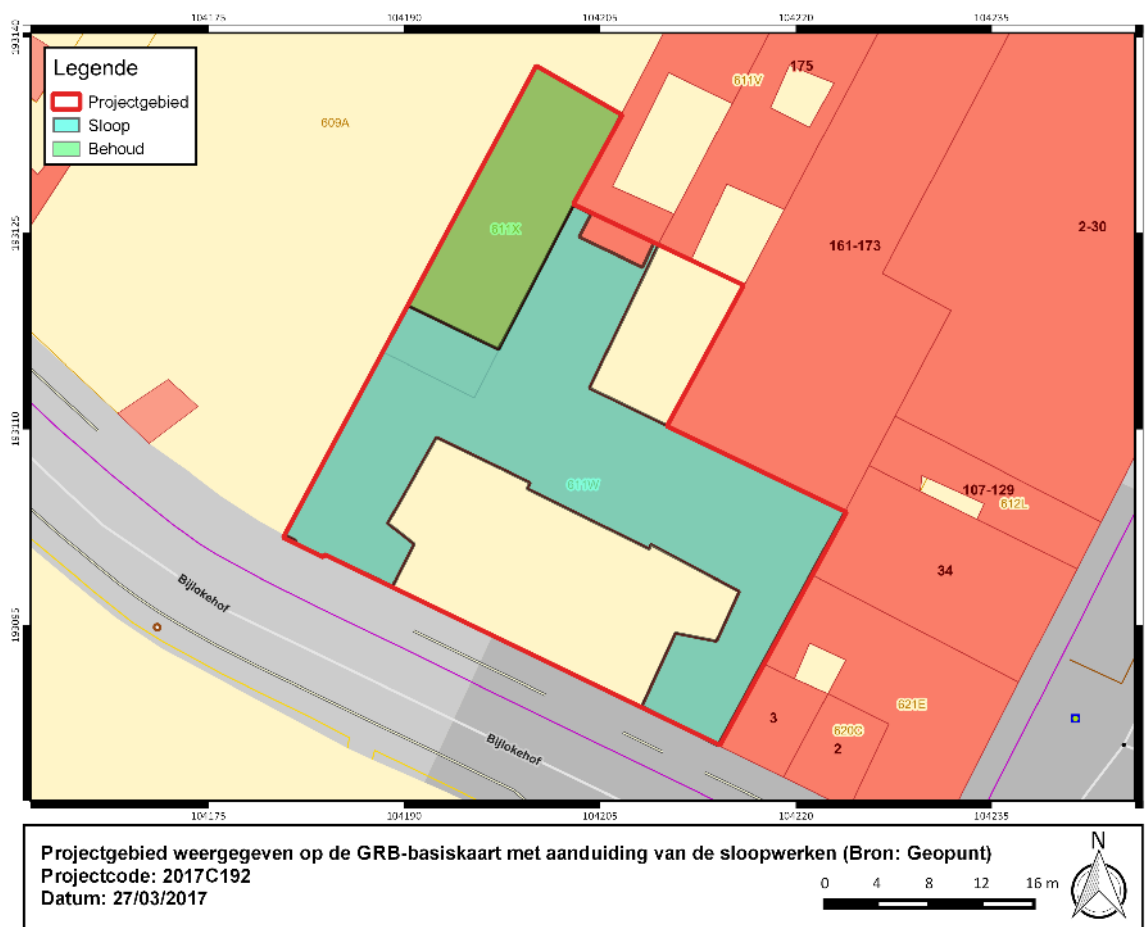
CAI nummer	Omschrijving
	Bron: Berkers M. e.a. 2010, Archeologisch onderzoek in Gent in 2009 (O.-VI.), in: Archaeologia Mediaevalis jg. 33, pp. 22-25
152260	Opgraving (2005), bouwarcheologie (2009); NK: 15 meter 17de eeuw: 17de- eeuwse uitbreiding van het 14de-eeuwse klooster. Late middeleeuwen: hier en daar werden gebouwresten teruggevonden die bij het 14de-eeuws klooster lijken te horen; o.a. een vierkant bouwvolume; funderingen van de zuidoosthoek van het koor van de oude abdijkerk met steunberen, vloerfragment in het koor van de 13de-eeuwse abdijkerk Late middeleeuwen: hier en daar werden gebouwresten teruggevonden die bij het 14de-eeuws klooster lijken te horen; o.a. een vierkant bouwvolume; funderingen van de zuidoosthoek van het koor van de oude abdijkerk met steunberen, vloerfragment in het koor van de 13de-eeuwse abdijkerk Bron: Berkers M. e.a. 2010, Archeologisch onderzoek in Gent in 2009 (O.-VI.), in: Archaeologia Mediaevalis jg. 33, pp. 22-25
157516	Opgaving; NK: 15 meter 19de eeuw: Sporen van de neogotische Paulivleugels van het Burgerlijk Hospitaal: enkele muurresten (funderingen) uit baksteen. Ze behoren tot gebouwtjes die op het primitief kadaster ca. 1830 nog te zien zijn. Verder werd een baksteenmassief aangesneden en een gemetselde bakstenen riolering. Een gemetselde bakstenen waterput werd geregistreerd. Bron: Stoops G. 2010, Bijlokekaai 5-7 & Godshuizenlaan 2, Bijlokesite, in: Archeologisch onderzoek in Gent 2002-2010. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 4, pp. 18-21
157711	Controle van werken (1996); NK: 15 meter 16de eeuw: abdij - OW-gerichte muur opgebouwd met bakstenen en aan de zuidzijde een band van goed gehouwen blokken blauwgrijze kalksteen (wellicht Doornikse kalksteen). Deze band fungeerde als plint en de onderzijde moet in de bouwtijd het niveau aangegeven hebben tussen fundering en opgaand werk. De zuidzijde moet de buitengevel geweest zijn. Wellicht gaat het om een omheiningsmuur van het Bijlokehospitaal, die mogelijk in de 16de eeuw werd aangelegd. Bron: Laleman M.C. 1996, Vondstmeldingen. Bijlokekaai, in: Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent jg. 20 afl. 2, pp. 27-28
333514	Controle van werken (1986); NK: 15 meter Romeinse tijd: Enkele Gallo-Romeinse scherven Onbepaald: Perceel 1091b: Kelder opgetrokken in baksteen met sporadisch wat Doornikse kalksteen tussen. Aanzert van een boog in Doornikse kalksteen in de oostgevel. In deze kelder stonden twee zuilen met krulkapiteel. In de kelder van 1093c zouden zelfs 4 zuilen

CAI nummer	Omschrijving
	gestaan hebben. Perceel 1090f: Resten van een gebouw in Doornikse kalksteen. Bron: Raveschot P. 1986, Vondstmeldingen. Nederkouter - Tiebaertsteeg, in: Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, jg. 10 afl. 3, p. 40
333515	Veldprospectie (1976); NK: 15 meter 17de eeuw: Resten in baksteen van opslagplaatsen; kelder van wachthuisje? Bron: Verslag door M.. Laleman
333516	Controle van werken (1978); NK: 15 meter Onbepaald: bewoning – Resten in Doornikse kalksteen; muren vertonen vier nissen of zogenaamde maziergaten. Bron: X, Vondstmeldingen, 9. Nederkouter 4, maziergaten, in: Stadsarcheologie Gent, 1978, jg. 2, nr. 2, p. 25.
333559	Opgraving (2003, Laleman); NK: 15 meter Late middeleeuwen: kerk - In het zgn. kloostertuintje: funderingen in Doornikse kalksteen die mogelijk toe te schrijven zijn aan de eerste kerk van het klooster. – vlakgraf : graf waarvan de ijzeren banden van de kist en de ringen waardoor een touw of stokken konden gestoken worden, nog aanwezig waren. In het graf zelf werden naast skeletresten ook fragmenten van vloertegels teruggevonden. – resten in baksteen; eensteensmuur in baksteen uit groot formaat, vermoedelijk deel van het klooster – gelegen in voormalige moestuin. – Resten in baksteen, gebakken, rode tegels - Vermoedelijk deel van het klooster - gelegen in voormalige moestuin. – beerput – Aarden wal Bron: Interne informatie, 2003
333573	Veldprospectie (2001); NK: 15 meter Late middeleeuwen: klooster - Resten in Doornikse kalksteen; mooi gehouwen blokken, over ca. 4 meter te volgen, ca 1 meter hoog, eindigt met hoekblokken aan de noordzijde; hoekblokken schuin afgewerkt. De muur vormde de westelijke begrenzing van de binnenkoer van het Agnetenklooster Bron: Raeymaekers E. & Steurbaut P. 2007, Lindenlei 38, in: Archeologisch onderzoek in Gent 1999-2006. Stadarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2, nr. 1, pp. 81-82
333574	Veldprospectie (1978); NK: 15 meter Late middeleeuwen: vondstenconcentratie aardewerk Bron: X, Vondstmeldingen, 8. Lindelei - Coupure Links, in: Stadsarcheologie Gent, 1978, jg. 2, nr. 2, p. 24.
333595	Controle van werken (1985); NK: 15 meter Late middeleeuwen: Grijs aardewerk (o.a. bodemfragment van een grape, bodemfragment van een kruikje (?)); rood aardewerk (rand- en bodemfragment van grappen, bodemfragmenten met uitgeknepen standvoetjes, fragment van een olielampje); met

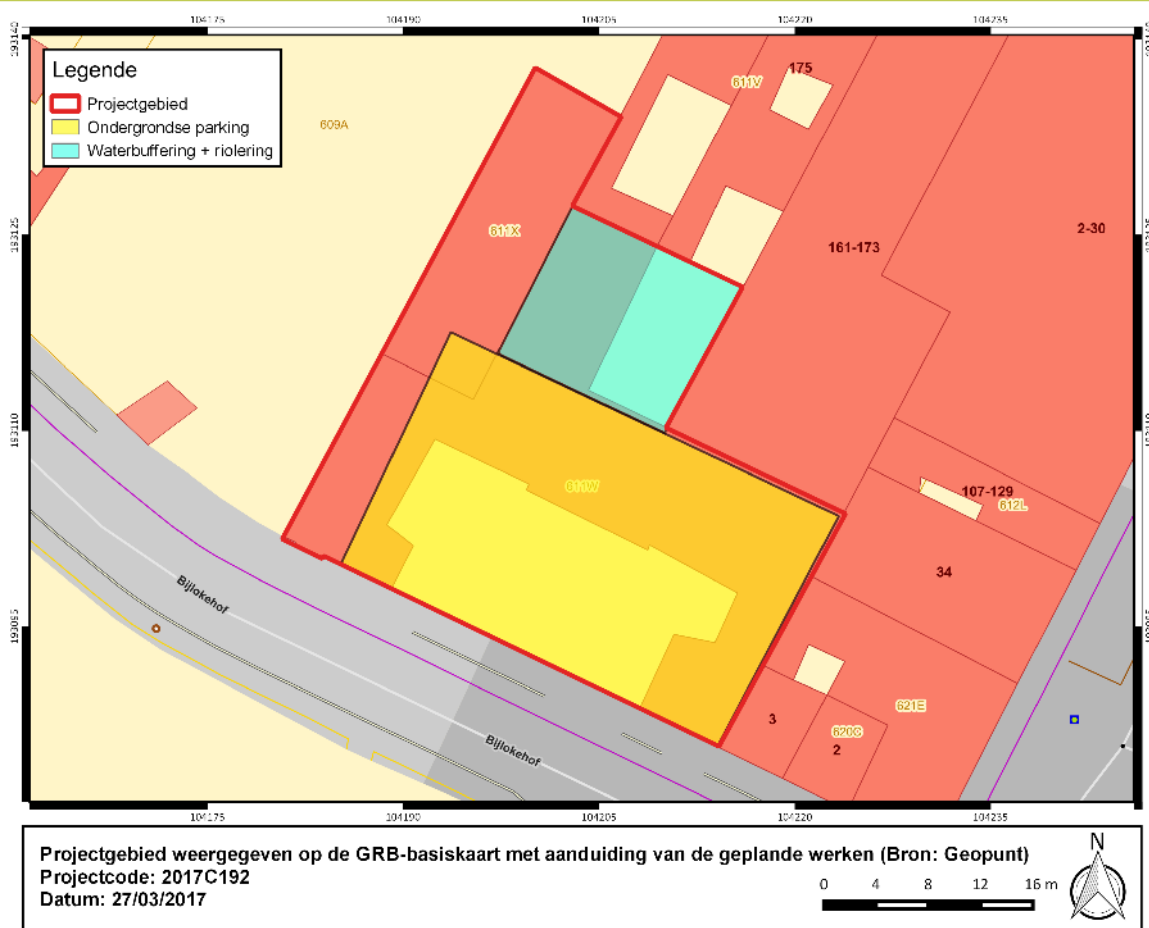
CAI nummer	Omschrijving
	tinglazuur beschilderd tegelfragment in rood aardewerk); siegburg-steengoed. Geen stratigrafische vaststellingen meer mogelijk Bron: Rommelaere J., Vondstmeldingen, 14. Wijngaardstraat 58, in: Stadsarcheologie Gent, 1985, jg. 9, nr. 2, pp 60-61.

1.4 Synthese

In het kader van de geplande realisatie van een nieuwbouwproject ter hoogte van het Bijlokehof in Gent, provincie Oost-Vlaanderen, werd een bureauonderzoek opgesteld om tot een bekrachtigde archeologienota te komen die bij de vergunningsaanvraag gevoegd kan worden. Het onderzoeksterrein is ca. 1072m² groot; er bevinden zich momenteel een kapel en een schoolgebouw op het terrein. Het geplande project omvat de afbraak van de bestaande bebouwing (ca. 75% van het projectgebied), behalve de kapel, en de realisatie van nieuwbouw appartementsgebouwen met tien wooneenheden en een kantoorzone verspreid over vier bouwlagen (exclusief een ondergrondse parkeergarage). Daarnaast zullen ook de nodige werken in functie van waterbuffering en riolering uitgevoerd worden. Omwille van de geplande werken kan men er van uitgaan dat het bodemarchief ter hoogte van het volledige projectgebied uitgezonderd de kapel bedreigd is (zie figuren 37 en 38).

Figuur 37: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de sloopwerken (Bron: Geopunt)

Figuur 38: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de geplande werken (Bron: Geopunt)

Het projectgebied bevindt zich in stedelijk gebied van stad Gent. De Quartair Geologische Kaart geeft aan dat het projectgebied gekenmerkt wordt door een quartaire opbouw bestaand uit een fluviatiele afzetting van het Weichseliaan gevolgd door een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen. Het projectgebied is gelegen in de alluviale vlakte van Gent, net ten westen van de Blandijnberg die een hoogte van meer dan 30 m TAW haalt. Het plangebied zelf heeft een relatief vlak verloop en ligt op een hoogte van ca. 9 m TAW. Archeologie wordt hier dicht bij het oppervlak, net onder de teelaarde, verwacht.

Uit historisch onderzoek blijkt dat de Bijlokesite zeker sinds de eerste helft van de 13de eeuw een rol begint te spelen in de ontwikkeling van de stad Gent. Het projectgebied bevond zich vermoedelijk vanaf 1241 binnen de Gentse stadsgrenzen. De aanwezigheid van het hospitaal en het Cisterciënzerinnenklooster heeft de site vanaf zijn ontstaan een religieuze connotatie gegeven.

Cartografisch onderzoek tot de 17de eeuw doet vermoeden zich binnen de grenzen van het projectgebied een deel van de ommuring van de Bijloke-abdij en de kloostertuinen situeert. Kaarten vanaf de 18de eeuw echter geven aan dat de planlocatie hoogstwaarschijnlijk eerder ten noordwesten, volledig buiten de middeleeuwse bebouwing en ommuring, te lokaliseren is.

In 1751-1753 werd net ten noorden van de planlocatie de Coupure aangelegd, als verbindingskanaal tussen de middeleeuwse binnenhaven (Leie) en de Brugse Vaart (1624). Op de Ferraris- en Vandermaelenkaart wordt het projectgebied als onbebouwd aangeduid; in de loop van het einde van de 19de of de eerste helft van 20ste eeuw werd het terrein echter quasi volledig bebouwd, met uitzondering van het zuidelijke deel, wat tot op heden nog altijd het geval is.

Hoewel er zich geen CAI-indicatoren binnen de grenzen van het plangebied bevinden, zijn er talrijke archeologische indicatoren geregistreerd vanaf zo'n 50m ten zuiden van het terrein, ter hoogte van de bijlokesite zelf. Het betreft hierbij vooral opgravingen of werfbegeleidingen naar de Middeleeuwse

kloosterstructuren en hospitaal. Enkele indicatoren wijzen ook op WOII schuilplaatsen (CAI ID 151203 en 151204) en enkele scherven uit de Romeinse Tijd (CAI ID 333514).

De archeologische indicatoren wijzen op een hoog archeologisch potentieel van het projectgebied.

Deel 2: Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016

AGIV

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

Deel 3: Bijlagen

Projectcode	2017C392
Onderwerp	Bijlokehof Gent
Plannummer	1
Type plan	Kadasterplan
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	13/03

Plannummer	2
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	13/03

Plannummer	3
Type plan	GRB
Onderwerp plan	sloopwerken
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	13/03

Plannummer	4
Type plan	GRB
Onderwerp plan	Geplande werken
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	13/03

Plannummer	5
Type plan	tekening
Onderwerp plan	Visualisatie geplande werken
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	onbekend

Plannummer	6
Type plan	tekening
Onderwerp plan	Achtergevel geplande werken
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	13/03

Plannummer	7
Type plan	orthofoto
Onderwerp plan	2016
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	13/03

Plannummer	8
Type plan	kaart
Onderwerp plan	Traditionele landschappen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	07/04

Plannummer	9
Type plan	quartair
Onderwerp plan	quartair
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	07/04

Plannummer	10
Type plan	bodemkaart
Onderwerp plan	Bodem
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	07/04

Plannummer	11
Type plan	bodemerosiekaart
Onderwerp plan	bodemerosie
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	07/04

Plannummer	12
Type plan	DHM
Onderwerp plan	Digitaal hoogtemodel
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	07/04

Plannummer	13
Type plan	grafiek
Onderwerp plan	hoogteverloop
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	07/04

Plannummer	14
Type plan	Tekening grondplan
Onderwerp plan	Vroegste middeleeuwse kern
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	13/03

Plannummer	15
Type plan	tekening
Onderwerp plan	Stadsomwalling Gent
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	13/03

Plannummer	16
Type plan	Projectgebied op plan van Gent
Onderwerp plan	Plan van gent
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1534

Plannummer	17
Type plan	Panoramisch zicht
Onderwerp plan	Deventer
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1556

Plannummer	18
Type plan	grondplan
Onderwerp plan	Braun en Hogenberg
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1572

Plannummer	19
Type plan	Grondplan
Onderwerp plan	Giucciardini
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17 ^{de} eeuw

Plannummer	20
Type plan	grondplan
Onderwerp plan	Ferraris
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1771-1777

Plannummer	21
Type plan	Vandermaelen
Onderwerp plan	grondplan
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1846

Plannummer	22
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Ministerie van wederopbouw
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1950-1970

Plannummer	23
Type plan	Orthofoto's
Onderwerp plan	Projectgebied op orthofoto's
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1971-2016